

A photograph of a person performing a handstand outdoors. The person is wearing a red long-sleeved shirt and dark shorts. They are standing on a light-colored concrete or paved surface. In the background, there is a large, leafless tree with a thick trunk and many bare branches. The sky is a pale, overcast grey. The overall tone of the image is somewhat muted and artistic.

РИМАГИНАТОР

Сећања на Кољу Мићевића

ПРЕСИНГ

ПРЕСИНГ, 2021.

РИМАГИНАТОР СЕЋАЊА НА КОЉУ МИЋЕВИЋА

Издавач

Друштво за афирмацију културе – Пресинг
Младеновац

Контакт

presing.org
konkursiregiona.net
kr.presing@gmail.com

Уредница

Даница Вукићевић

Приредили

Даница Вукићевић
Дејан Симоновић

Штампа

Пресинг издаваштво, Младеновац
Стр. 134 / 20 cm / Тираж 200

Година издања

2021.

ISBN 978-86-6341-633-8

Copyright © 2021. аутори текстова

РИМАГИНАТОР

СЕЋАЊА НА КОЉУ МИЋЕВИЋА

ПРЕСИНГ, 2021.

II

Смисла популоа

Тендер-теп
17.12.1933, 19.10.1933
14.30

Тендер иј доји нде,
те докучу јофе, нде -

Ју док ~~теп~~ иј док
-теп иј ~~теп~~ динка

Ју док, док те иј
че јубатен иј седе -
те чеје ~~теп~~ иј
теге, а дин и баче,

[ураче]

Тендер иј че ~~теп~~ доје
-теп, ~~теп~~ доје

Ју док, док те иј
те чеје теји јубе ко -

тече/теп

те чеје ~~теп~~ иј
и теге, че-убе, чеба

~~те чеје те че
те чеје те че
те чеје те че
те чеје те че~~

-те че, те че те че
те че те че те че
те че те че те че!

PETAR KOLAREVIĆ

Kolja, taj vječiti Kolja

Sve što namjeravam da napišem, utemeljeno je na mom sjećanju, i samo na sjećanju, za koje vjerujem da me još uvijek dobro služi.

Pišući o Kolji, neminovno se susrećete sa mnoštvom nedoumica. Odakle zapravo krenuti? Od nekog logičnog početka, negdje iz sredine, ili se držati tužnog kraja. Ali, odakle god krenete, svi će vas putevi i prečice dovesti do Kolje. Za početak, odabrao sam dva ishodišta. Prvi je Sutjeska („I vječno hući Sutjeska“), a drugo je dolazak šezdesetih u Beograd, na studije svjetske književnosti. Sutjeska je moćna poema o krvavoj bici za spašavanje ranjenih partizana, iznjedrena u jednom dahu banjalučkog gimnazijalca, koja ga je tog ljeta '58 izbacila u zaavidnu pjesničku sferu. Znao je Kolja još mnogo ranije da se oproba kao pjesnik. Negdje, krajem osmogodišnje škole, napisao je dugački ep o junaku Luki, koga sam, mislim, jedino ja video i pročitao, a koji mi je, u ovim godinama, potpuno izbljedio iz sjećanja. Sutjeskom se proslavio među banjalučkim gimnazijalcima i mladim Banjalučanima. Ovu poemu objavio je banjalučki Glas ili Banjalučke ili Krajiške novine, jedini dnevni list koji je tada redovno izlazio u ovom gradu.

Zahući Sutjesko, zahući bješnje svakoga proljeća,
Kad sa planine pojure nemirni ti vali,
Zahući kroz klisure između stoljetnih drveća,

Koja kao da pričaju priče o borcima koji su na tebi pali.
Pričaju kako si trinaestog juna krvlju vrila,
Mutna od krvi, hladna ko sedra,
Kako si u svoja krvava njedra,
Hiljade boraca skrila
Čija je junačka krv postala nama nauk.

.....
.....
.....

Već u to vrijeme, Kolja se oprobao i kao prevodilac. Došao je do Bodlerove zbirke *Les Fleurs du mal*. Imao sam privilegiju da prvi vidim svaku prevedenu Bodlerovu pjesmu (da budem neskroman, bio sam u to vrijeme kadar da čitam i razumijem Bodlera u originalu).

Drugi je momenat kojim započinjem ovo svoje kazivanje, dolazak 1960. u Beograd. Te godine smo, ljetovali u Kaštel Lukšiću gdje smo sastavili više od mjesec dana. Naš Fiskulturni (DTV Partizan) vodio je aktivne članove i članove njihovih porodica na tronedeljno ljetovanje. Bilo je to finansijski prihvatljivo, spavalo se u šatorima, kuhinja je bila nešto slično vojničkoj. Nas dvojica smo, po nekom nepisanom pravilu kao i prethodnih godina, odlazili nedelju dana ranije i za to vrijeme postavljali šatore i pripremali teren za dolazak smjene. Po završetku ljetovanja, ostajali smo još par dana da poskidamo šatore, da ih propisno zapakujemo i natovarimo na kamion za Banjaluku. Zahvaljujući ovome, imali smo besplatno ljetovanje u trajanju od 21 dan plus ovih desetak radnih dana. Kao neobuzdani devetnaestogodišnjaci, odlučili smo da se pješke vratimo u Banjaluku. Bila je to, sigurno, nepromišljena avantura, koje smo se

kasnije, rado sjećali i s ponosom prepričavali. Taj put je trajao tri dana. Jedan manji dio vozili smo se kamionom, a najveći smo prevalili pješke. Najopasnija je bila dionica od Mliništa do Barača. Predveče smo krenuli iz Mliništa, sa toljagama u rukama. Rečeno nam je da upravo na tom dijelu puta ima medvjeda, pa nam je jedan dobri čovjek zašiljio dvije toljage, da nam se nađu pri ruci. Prije mraka, istinski smo priželjkivali susret sa medvjedom. Razradili smo strategiju kako da se borimo i pobjedimo tu opasnu zvjerku. Kada je pao mrkli mrak, molili smo boga samo da nekako stignemo do Barača i izbjegnemo susret sa medvjedom. Stigli smo oko ponoći, odspavali u sijenu na jednom tavanu, a s jutra, uputili se prema Bočcu i Banjaluci. Stigli smo u Banjaluku kasno u noć.

Ovo nepromišljeno mladalačko putovanje, prethodilo je našem dolasku na studije u Beograd. Kolja je upisao svjetsku književnost, a ja elektrotehniku. Kolja je došao spreman da svoje gimnazijske prevode Bodlera objavi u Beogradu. Nikoga nije poznavao ko bi mu pomogao da uđe u taj novi i bespoštedni svijet. Čitao je ranije objavljivane prevode Bodlera, a jedan od prevodilaca bio je i Božidar Kovačević. U telefonskom imeniku, našao je njegovu adresu. Jednog je dana pozvonio na vrata, kratko se predstavio tom dobrom čovjeku i pokazao svoje prevode desetak Bodlerovih pjesama. B. Kovačević se pokazao kao pravi prijatelj koji želi da pomogne mladom čovjeku. Uzeo je rukopise i rekao Kolji da navrati za par dana. Kad se Kolja ponovo pojavio, dočekao ga je gospodin Kovačević gotovo raširenih ruku i otprilike, ovako progovorio: Vi ste mladiću mnogo naivni. Ostavili ste mi blago neprocjenjive vrijednosti. Samo nastavite sa prevodenjem francuske poezije. Evo jedno kratko pisamce koje sam napisao svom prijatelju, Eliju Finciju. Ovdje vam je adresa i odnesite mu svoje prevode.

Već u slijedećem broju *Književnih novina* objavljeni su Koljini prevodi Bodlera. Bilo je to u jesen 1960. I Koljina prva beogradska pobjeda.

Tu brucošku godinu proveli smo u Studentskom gradu. Ja sam dobio brucošku sobu sa ukupno pet kreveta, a bilo nas je sedam studenata, pet legalnih i dva ilegalca. Kolja je bio jedan od te dvojice. Dijelili smo jedan uski vremenšni metalni krevet sa udubljenom žičanom mrežom ispod koje smo stavili manji stolac da ublažimo to udubljenje. Kolja je inače, zahvaljujući jednom uticajnom rođaku, dobio ugledni studentski dom Ivo Lola Ribar. Pošto bi nas dva udaljena studentska doma razdvojila, Kolja je odlučio da ne prihvati prednosti Lole, nego se preselio kod mene u Studentski grad.

Iz te prenaseljene studentske sobe, nastala je jedna zanimljiva crtica. Naime, Kolja je od starijeg brata dobio jedan platneni mantil, koji mu baš nije bio po volji, pa je odlučio da ga proda. Na zidovima studentske menze bilo je mnoštvo oglasa kojima su studenti oglašavali prodaju nekih svojih stvari. Tako je Kolja napisao slijedeći oglas:

Prodajem mantil na brzu ruku,
O kupite ga – skratite muku.
Prodajem ga po najnižoj cijeni,
Pomažući sebi, pomoći ćete i meni.
Ako želite znati ko sam,
Dođite u sobu 898.
(A tako mi posljednje stoje dvije,
Taj mantil ukraden nije)

Već sutradan, *Večernje novosti* su, u rubrici Takoreći nezvanično, objavile ovaj oglas. Istoga dana, Kolja je otputovao kod

daljnih rođaka u Kraljevo, a mene ovlastio da prodam mantil po bilo kojoj cijeni. Dolazili su u sobu zainteresovani. Nekima je mantil bio prevelik, drugima se nije dopadala boja, a treći su odustajali od kupovine jer nije bio pogodan za zimske uslove. A onda je došao student kome je sve odgovaralo i rekao mi koliko može para da da. Ja sam prihvatio ponudu (ono što je mogao da ponudi, bilo je više nego simbolično). Kad se Kolja vratio iz Kraljeva, predao sam mu tu simboličnu svotu, a on mi je odmah rekao da sam mantil trebao pokloniti tom studentu.

Kolja nije baš redovno išao na predavanja, ali je od jutra do mraka čitao, prevodio i pisao. Nikada nije propuštao predavanja profesora Raška Dimitrijevića, Voje Đurića ili Nikole Miloševića. Prevodi su mu objavljivani u mnoštvu književnih glasila, ne samo sa francuskog, nego i sa španskog, slovenačkog, a kasnije, i sa engleskog i italijanskog. Lorkin *Ciganski romansero* doživio je više izdanja, a izvođen je u Teatru poezije (RU Đuro Salaj). O Koljinom nepresušnom prevodilačkom, književnom i muzikološkom stvaralaštvu, kao i brojnim nagradama i priznanjima, kojima se okitio tokom svog dugog rada, oni upućeniji od mene, govoriće i pisati u dolazećem vremenu, a ja sebi dozvoljavam da pišem o svom najboljem prijatelju, onako kako nas je život neraskidivo povezo.

Kolja je, za proteklih gotovo šezdeset godina, za mene, Kola. Taj mu je nadimak, za naših studentskih dana, dao Ratko Adžić, školski drugar, tada student tehnologije, a sada ugledni američki naučnik. Naišao je na sliku koale kako se penje uz drvo, koja je pokazivala neodoljivu sličnost sa Koljom koji se jednom prilikom penjao uz drvo. Kolja je priznao sličnost sa ovim australijskim velikanom i prihvatio nadimak koji se isključivo koristio među najbližim prijateljima. Ratko je ubrzo postao Kondor,

a meni je, valjda zbog sličnosti sa novozelandskom pticom trkačicom, pripao nadimak Kivi. Jedino je naš četvrti bliski prijatelj, Aco Petrašević ostao bez nadimka.

Koala je u mladosti bio gimnastičar, kao i ja. Bio sam u maloj prednosti, jer sam gimnastiku doživljavao kroz svih njenih šest disciplina, nastojeći da u svakoj dam maksimum od sebe. Negdje je to išlo bolje, a negdje opet lošije. Koala je naprotiv, odabrao oblast gdje će nesumnjivo biti najbolji. To su bili stojevi na rukama. I zaista, u tome je bio najbolji. Na gimnastičkim takmičenjima, izvodio je svoje stojeve tamo gdje im nije bilo mjesto (na konju sa hvataljkama ili vratilu). Van gimnastičkih aktivnosti, stojeve je godinama, izvodio na najopasnijim mjestima. Posjetiocima Kalemegdana zastajao je dah kad bi ga ugledali na vrhu Nebojšine kule u stoju na rukama. Opasnost je bila prevelika, kako zbog visine, tako i zbog kosine površine na kojoj je sigurno stajao. Ili ona metalna ograda iznad četvrtog sprata novootvorenog studentskog doma Patris Lumumba na Karaburmi. Ili na vrhu crkve u Vrboskoj na Hvaru, jednom rukom na uzvišenoj kugli, a drugom, dosta niže, držeći se za gromobransku metalnu traku. Ili na mostovima i najopasnijim mjestima na koje bi naišao.

Koala je bio nevjerovatno snažan mladi čovjek. Stisak njegove ruke bio je kao stisak kovačkih kliješta. To kao da se prenijelo iz očeve kovačnice. A što se tijela i nogu tiče, i tu je bila nadljudska snaga. U mladosti, nas osmoricu držao je na svojim leđima i nogama mićevičevske konstitucije. Ako smo samo težili po sedamdeset kilograma, Koljino tijelo bilo je opterećeno sa preko pola tone.

Sklapao je Koala, i održavao, bliska i neraskidiva prijateljstva. Nezahvalno je nabrajati imena živih prijatelja i onih koji su nas nepovratno napustili, jer neko može biti nenamjerno izostavljen. Uzeću si slobodu da pomenem bar neke, koji više nisu sa

nama. Profesor Dimitrijević je bio najčvršći oslonac njegovog prevodilačkog rada. Sjećam se da je Koala gotovo dvadeset godina nosio u glavi prevod Poovog Gavrana, ali mu je falila samo jedna riječ pa da knjiga ugleda svjetlo dana. Da bi refren *only this and nothing more* dobio konačnu formu, trebala mu je rima za samo to i ništa više. Jedina riječ koja se uklapala u prevod bila je niša. Koala se dugo dvoumio da li da tu odomaćenu riječ uključi u svoj prevod. Profesor ga je ohrabrio potvrđujući da je niša postala široko korišćena riječ u našem jeziku, nakon čega se pojavio veličansrveni Gavran sa „tu na prozor moje niše – samo to i ništa više“. Dugo je bio blizak sa Aldom Čikolinijem, pijanistom svjetskog glasa. Sa Danilom je često kontaktirao, Arsena je posjećivao i dovodio na svoje performance. Predrag mu je bio iskreni i dugogodišnji prijatelj. Vladini crteži krasili su brojna izdanja. Ovdje, svakako, moram da pomenem i gospođu Agatu, kćerku Pola Valerija. Divni su to bili kontakti ovog zaljubljenika u Valerijevo djelo, pri kojima je gospođa Agata prepoznala vrsnog prevodioca očeve poezije. Zahvaljujući njenoj predusretljivosti, neke su pjesme velikana francuske poezije objavljene u Koljinom prevodu prije nego u originalu.

A evo i nešto o našem prijateljstvu. Počelo je davne 1948. sa prvim razredom osnovne škole. Bilo je to u Preparandiji, banjalučkoj učiteljskoj školi, gdje je bila smještena Prva osnovna škola. Jedini smo, u tom prvom razredu, bili djeca penzionera. Bili smo nerazdvojni u školi i van škole, često takmaci u učenju, hodanju na rukama i ostalim sportskim aktivnostima. Taj takmičarski duh nas je kroz život pratio. Tako smo bili rivali u trčanju (on bolji na kratke, a ja u maloj prednosti na duže staze), skokovima, plivanju, hodanju na rukama, u kartaškim igrama i mnogo čemu. Možda je i to održalo naše sedamedesetogodišnje prijateljstvo.

Ovoga ljeta, posjetili su me u Puli Koalini sinovi, Luka i Raško sa porodicom. Raško je doveo suprugu i troje božanstvene djece. Tri anđela. Bilo mi je veliko zadovoljstvo i radost biti sa njima. Kao da sam četiri dana proveo sa mojim Koalom. Upoznali su oni i moju kćerku i sina i moje unuke. Nekako smo shvatili da naše prijateljstvo ne može prekinuti ni povelika geografska razdaljina. Dok sam još tu, ja ću ga održavati, a ostavljam u amanet Srđanu (koga je Koala nesebično podržavao u njegovoj gitari) da ova veza bude trajna i neraskidiva.

Za one, koji su Koalu upoznali nešto kasnije, nekoliko riječi o njegovom neiscrpnom humoru i smijehu. Svoj jedinstveni zarezni smijeh, prenosio ja na nas najbliže tako da nam je suze tje-
rao na oči. Tako su i naše djetinjstvo i mladost protekli u smijehu i radosti. Znalo se to dešavati i mnogo kasnije, kad god bismo se povremeno sretali.

Često se pitam, kako bi protekao moj život bez Koale. Odgovor je kratak – bio bi bezličan i prazan. Ako moje riječi na ikakav način mogu doprijeti do tebe, dragi moj Koala, onda primi jedno veliko hvala, hvala za ovih naših sedamdeset i više (samo to i ništa više). Hvala i Svevišnjem što mi te darivao.

Tvoj Kivi

U Puli, 4.10. 2021. (na Srđanov rođendan)

RANKO RISOJEVIĆ

Zvezdani Kolja

(sjećanje na cjeloživotno prijateljstvo)

Kolja Mićević bio je od onih rijetkih ljudi koji su od djetinjstva radili uglavnom ono što su htjeli i voljeli. U svemu bio je jedinstven. A radio je, ljudskim rječnik rečeno, mnogo i gotovo previše. Uradio je koliko i jedan cijeli institut, ali na svoj način, onako kako ne može da radi nijedna institucija. Bio je sam institucija. Ali elitna institucija koja stvara ono što drugi jedva mogu do kraja i da razumiju. Bio je istovremeno čovjek pisma i čovjek usmenog predanja. Ostavio je iza sebe više od stotinu književnih ostvarenja, ali i bezbroj predavanja, hepeninga koji su privlačili publiku magnetskom čarolijom. Po tim svojim javnim nastupima, Kolja je podsjećao na svog profesora i prijatelja Raška Dimitrijevića čija su predavanja slušali i studenti drugih fakulteta. Tada u velikoj sali Filozofskog fakulteta u Beogradu nije bilo mjesta za sjedenje, pa su sjedili sa strane u prolazima. Njihovo prijateljstvo bilo je takođe nešto posebno, poput Narcisa (Kolja) i Zlatoustog (Raško) u istoimenom romanu Hermana Hesea. Zaista, obojica bili su heseovski likovi tragalaca za smislom svog života, što je značilo u svemu težiti savršenom, da biste se tada zapitali da li je to smisao čovjekovog zemaljskog postojanja. Svi su Heseovi književni junaci upravo takvi tragaoci. Kod njih nije bilo mjesta za osrednje. Jednom nešto urađeno nije bilo i konačno urađeno, ako vrijedi truda, a vrijedi, čim se oni tim bave, onda će se ponovo prihvatiti toga i pokušati ponovo isto to samo

malo drugačije. Nijedan od naših prevodilaca nije objavio više različitih varijanti nekih svojih prevoda nego Kolja Mićević. Od Pola Valerija, do Bodlera, Poa, Fransoa Vijona. Koliko samo varijanti, koliko traganja kroz srpski jezik. Ako ga uporedimo sa nekim sličnim, vrlo brzo se uvjerimo da to „slično“ ni približno nije isto, makar se radilo o majstorima kakav je bio Stanislav Vinaver.

Gornji pasus je onaj sažetak koji nosim u sebi kao viđenje jednog čovjeka koji je sebe do kraja dao drugima, mada je stalno izgledalo da on radi samo ono što mu se dopada. Svaki od njegovih poznanika, a imao ih je mnogo, ima neku sličnu sliku o otišlom nam prijatelju. Ako bismo malo sistematizovali tu našu sliku Kolje Mićevića, ja bih išao putem koji ću sada i dalje veoma kratko napisati. Jer bi se u suštini mogao da napiše, a vjerovatno bi i trebalo, roman sličan nekom Heseovom.

Nikola-Kolja Mićević, istaknuti pjesnik, esejista, prevodilac i performer, preminuo je u Banjaluci 17. novembra 2020. godine, u Univerzitetskom kliničkom centru od posljedica infekcije virusom korona-19. Tako se zatvorio životni krug ovom prošlogodišnjem dobitniku „Zlatnog ključa“ i „počasnom građaninu“ svog rodnog grada, Banjaluke, iz koga je posljednjih decenija više odsustvovao nego što je u njemu živio, a vratio se u vrijeme kada su se ljudi u godinama sklanjali od moguće infekcije koja se opisivala kao smrtonosna. Vratio se, pored ostalog, da predloži gradonačelniku Banjaluke da iduća godina bude u našem gradu proglašena godinom Dantea Aligijerija, i da se tako ime Banjaluke izgovara u mnogim evropskim gradovima kao mjesta visoke evropske kulture. Nažalost, sudbina je to protumačila na svoj način, životna kružnica, koja je ovdje bila otpočeta tu se i završila.

Mićević, široko poznat kao Kolja, rodio se 15. februara 1941. godine, u skromnoj kući pokraj željezničke pruge u banja-lučkom predgrađu Rosulje. Bilo je to tri mjeseca prije ratnog užasa Drugog svjetskog rata. Da bi njegova brojna porodica, u kojoj je mali Kolja bio posljednje dijete, jedva preživjela ustašku strahovladu, morala je da mijenja čak i vjeru. Kad se govori o datumu rođenja važno mu je uvijek bilo da se navede datum u cjelini, jer je, kao tipična vodolija, bio privrženik horoskopske astrologije. Bio je poznanik poznatog korčulanskog astrologa Mila Dupora, čije je knjige imao i o kojima je pohvalno govorio. Kod Kolje ništa nije bilo slučajno, on je i stihove pretvarao u brojeve, pronalazeći nevjerovatne veze u djelima koja bi prevodio. Tu njegovu numerologiju treba poznavati. Zato ga i nazivam zvjezdanim čovjekom, jer tamo mu je mjesto vječnog boravka.

Osnovnu školu i gimnaziju pohađao je i završio u svom rodnom gradu, da bi potom otišao u Beograd na studije opšte književnosti, koje je i završio. Zapravo, mogao je da studira i matematiku, umjesto književnosti. Nikada nije bio privrženik institucija, fakulteta, katedri, ministarstava, nagrada i sličnih tvorevina koje su ga sputavale, oduzimale mu slobodu koja je za njega bila svetinja. Znao je, naravno, da treba završiti fakultet. Mnogo kasnije, on će iz Pariza jednom prilikom donijeti priručnik za učenje klavira, koji kod nas niko nije koristio a čiji je autor bio slavni mađarski kompozitor Bela Bartok. Neko vrijeme dolazio je kod nas da vježba klavir, trudeći se da upije u sebe što više njegovih zvukova. Kasnije će na osnovu toga nastati njegov „Klavirint“. Muzika je bila njegova opsesija, prije svega klasična, možda i stoga što je odlazeći u grad prolazio pokraj kuće moje buduće supruge Mire, koja je obično u to vrijeme vježbala klavir. Kolja bi se zaustavio i neko vrijeme slušao njeno, sva-kako đачko, sviranje na klaviru marke „Erbar“. Kada sam se ja

uselio u tu kuću, tačno pred zemljotres, odmah sam se raspitao gdje živi Kolja Mićević. To je bilo u blizini, ideš prugom i za nekoliko minuta čuješ klasičnu muziku sa gramofonskih ploča koje je Kolja donosio iz Beograda. Ali tek što sam ga upoznao, došao je zemljotres, vidjeli smo se poslije godinu dana. Pokraj dobro oštećene kuće stajala je mala prikolica iz koje je sada odjeivala klasična muzika, na prvom mjestu Mocart. Smatrao je Mocartove klavirske koncerte savršenostvom i mnogo većom muzikom od pet Betovenovih klavirskih koncerata koje sam ja obožavao. O njegovom prevodilačkom radu znao sam već dovoljno da o tome razgovaramo na pravi način, pri čemu sam ja više slušao to što je Kolja govorio, kao što sam slušao i muziku s njegovih ploča, koju sam malo po malo upoznao i takođe zavolio, uz njegovo upućivanje na ono što treba da čujem, kasnije i da nabavim.

Kada sam prvi put ušao u Nacionalnu biblioteku Francuske, staro, prekrasno zdanje Rišeljea, u jesen 1971. godine, u predvorju, bila je izložba posvećena Polu Valeriju. Na počasnom mjestu, u sredini, bila je knjiga „Između jutra i palme“, izbor i prevod Kolje Mićevića. Bio sam oduševljen uspjehom mog starijeg prijatelja. Činilo mi se kao da je i on sam stavljen u književni Panteon. Taj događaj kao da mi je na svoj način blagoslovio boravak u Parizu.

Zanimljivost ove knjige, s kojom se otvara njegova nevjerovatna prevodilačka radionica, jesu ilustracije u sredini, na nekoliko listova odštampanih na kunsdruku, u boji, za koje su i izdavač i autor „zaboravili“ da naznače ime autora. Kada sam mu to spomenuo, samo se nasmijao, pokazujući na sebe, kao tog crtača raznobojnim flomasterima. On je od prve svoje knjige učestvovao u njenom nastanku gotovo u cijelosti. U tome je bio

beskompromisan, sve do posljednje koju je uredio pred smrt. Znao je tačno kako knjiga treba da izgleda i držao se toga. Volio je jednostavni dizajn Galimarovih edicija, čist i dopadljiv. Obožavao je stare grafičare, linotipiste, metere, knjigovežače. I oni su voljeli Kolju. Zajedno su tragali za najboljim grafičkim rješenjima. Često su mu kao poklon štampali prigodne pjesme prijateljima. U uredničkom poslu sarađivao je i sa slikarima, poznatim i početnicima jednako. Naročito je volio da otkrije novo ime, poznato samo u Banjaluci. Već u „Antologiji trubadurske poezije“ kao ilustratora angažovao je slikara i našeg grafičkog urednika u „Glasu“ Alojza Ćurića, tada nepoznatog za širu javnost.

Konstanta njegovog prevodilačkog rada bio je i ostao Pol Valeri, čije je kompletno djelo preveo, pri tome „Morsko groblje“ tri puta, varirajući dužinu stiha. Sam institucija, Kolja je u naš jezik prenio francusku instituciju. Ne samo prevodeći njegova djela nego i organizujući u Banjaluci „Dane Pola Valerija“. Bio je to značajan događaj ne samo lokalno, nego i u cijeloj Jugoslaviji. Potom su slijedili trubaduri i starofrancuski jezik, u „Antologiji trubadurske poezije“, kojoj je posvetio dvije godine rada. To je veliko djelo čijem sam nastanku prisustvovao, ne baš iz dana u dan, nego veoma često, kada mi je otkrivao nevjerovatno majstorstvo pjesnika koji su prethodili truverima. Iza njih slijedio je Fransoa Vijon, u kome je prepoznavao sebe, svoje lutalaštvo, svoje otpadništvo od gomile. Dobro je znao Vinaverov prevod, ali je otišao mnogo dalje od tog prevodilačkog žonglera. Pokazivao mi je svoje bravure kojima će svaki prevod obilježiti tim svojim nevidljivim pečatom. Na primjer, početak Vijonovog „Velikog zaveštanja“ u Koljinom prevodu počinje stihom: „Trideset leta dobih u dar“, što je on čitao na dva način, da je tih trideset godina dar koji mu je dodijeljen, ali je to i udar za njega pustolova. Bezbroj takvih jezičkih vinjeta ostavio je kroz svoje

prevode Kolja Mićević, istrajavajući na tome da on u stvari pre-pjevava originalni tekst kako bi i u našem jeziku zvučao jednako izazovno. Zatim je slijedilo otkriće zagonetnog Morisa Seva i njegove „Delije, uzor čiste vrline“. Tada je boravio u Turu pro-učavajući sasvim nepoznate francuske pjesnike. Volio je da Francuzima otkriva njihovu zanemarenu baštinu glorifikujući osrednje stvarlaštvo savremenika.

Stefana Malarmea jednako je počastio u prevodu na srpski kao i Pola Valerija, prevodeći sve što je on bio napisao. Malarme mu je u svemu odgovarao. Obožavao je njegove prigodne katrene pisane u spomenare ili na lepeze poznatih dama. To su bile prevodilačke čarolije. Recimo jedan, veoma duhovit: „Taj što lakša svoja creva/može u tom činu skritom/ da puši lulu, il da peva/ ne držeći se za zid pri tom“. Prevođenje poezije Edgara Alana Poa, bio je prvi izlet u anglosaksonsku književnost, kao odgovor na ličnu tragediju sa kćerkom Sabinom. „Gavrana“ je preveo u više varijanti. Šarla Bodlera je prevodio putujući auto-busom od Beograda do Banjaluke i obratno, sve napamet, bez knjige i hartije. Time je vježbao inače dobro pamćenje. Iz godine u godinu, slijedili su gotovo svi francuski kanonizovani klasici, čak i šansonjeri, koje je predstavljao čitaocima i u brojnim anto-logijama francuske poezije.

Svoje pozne godine posvetio je muzici i Danteu, zatvarajući tako krug koji je počeo trubadurima koje je pripustio u svoje djelo upravo Dante Aligijeri, otkrivajući ih tako generacijama onih koji nisu poznavali starofrancuski. Prvo je preveo „Kome-diju“ na francuski jezik, u tercinama, što je bio jedinstven podu-hvat u samoj Francuskoj. Tek poslije, preveo je „Komediju“ na srpski jezik. Iako ga ni u Francuskoj ni u Srbiji italijanisti nisu mazili u kritikama, on je sve to stoički izdržao pokazavši svoju

veličinu ali i odgovorivši im, poput Danila Kiša, jednakom mjerom, knjigom „Dante šalje sekundante“. Po svom običaju, uradio je više prevoda, kako na francuski tako i na srpski jezik. Pri tome on je osvojio do nevjerovatnih detalja Danteov svijet, postavši jedan od značajnih danteologa. U svom već trećem životnom dobu i dalje je raspolagao zapanjujućom memorijom. Mogao je da citira napamet Danteovo djelo i jednako svoje prevode, navodeći razgranate fusnote bez kojih se ne može do kraja razumjeti ovo veliko svjetsko književno djelo.

Kolja Mićević je uporedo sa svojim prevodilačkim radom kojem se predavao do kraja, bez ostatka, kao rudar koji ne odustaje da kopa dok ne iscrpi pronađenu zlatnu žicu, pisao i svoju poeziju. Upravo na planu tog traganja za smislom djela koje prevodi, Kolja je tragao u jezičkom bogatstvu srpskog jezika. Istovremeno sa pronalaženjem rudne žile on je počinjao i da na njoj radi. Kako? Na način svojih predaka, prvenstveno oca i strica, kovačkim zanatom. Taj kovački postupak primjenjivao je Kolja na svoju poeziju, tragajući u njoj za nastankom riječi i njihovog smisla, prenoseći taj smisao u drugačija značenja od onih na koja smo navikli. Da bi to postigao, koristio je sve moguće postojeće rime, ali i one koje je stvarao rastvarajući riječi, prebacujući njihove dijelove u drugi stih. Jer on je prvenstveno volio rimovanu poeziju, kako kod prevođenja, tako i u vlastitoj poeziji. Nije ga privlačilo ništa jednostavno. Kada bi pisao pjesmu standardnog stiha, onda je odlazio kroz vrijeme u dubinu, koristeći sve što pruža nekadašnji srpskohrvatski jezik, poput Dragiše Stanojevića, prevodioca Dantea i Torkvata Tasa, koji mu je bio veliki uzor od mladosti, a koji je miješao ekavski, ijekavski i ikavski. Koljinu poeziju čitaoci i antologičari tek će otkrivati. To je neistraženi rimarij. Jedino je Stevan Tontić stavio dvije njegove pjesme u svoju veliku Antologiju srpske poezije. A njegove

zbirke poezije, od „Stope sna“, do „Klavirinta“ zaslužuju pažljivo čitanje. U njima se vidi nešto novo u srpskom jeziku do čega nije dolazio, ili stizao, ni već spomenuti genijalni Vinaver. Gotovo jednak broj svojih pjesničkih zbirki objavio je na francuskom i srpskom jeziku, ne prevodeći nijednu od njih s jednog na drugi jezik.

Pored poezije Kolja Mićević je pisao i esejističku prozu, koja ima tako lični ton da se može posmatrati i kao pripovjedna. Naročito se to odnosi na njegove knjige „Afrička legenda“, „Konstante i previdi“, „Prim.prev“. Muzičarima i muzici posvetio se posljednjih dvadesetak godina posebno, objavljujući kapitalna djela iz istorije muzike, ali i svoja originalna djela u poetskom ili proznom obliku. Najpoznatija mu je svakako neobična knjiga „Mocart, zločin Marije Terezije“. Ali i jednako sjajne knjige: „Mocart susreće Skarlatija“, „Lirska istorija muzike“, „Od Orfeja do Ljubice Marić“, „Muzički roman, I-V“. Konstante njegovog bavljenja muzikom bili su Mocart i Bah.

Pored prevođenja na srpski, Kolja Mićević je preveo i više značajnih djela autora bivše Jugoslavije na francuski. Značajni su njegovi prevodi Prešerna, koga je preveo i na srpski, što je pored prevoda Desanke Maksimović gotovo pa jedini prevod „Sonetnog venca“ slovenačkog barda. Preveo je i poeziju Branka Miljkovića

Treba pažljivo čitati predgovore Koljinih velikih prevoda, to su knjige u knjigama. Na primjer, za sabranu poeziju Stefana Malarmea napisao je predgovor od devedeset stranica, i „Beleške“ koje iznose 170 stranica. Kada bismo te njegove predgovore i fusnote objavili kao zasebne knjige, to bi iznosilo nekoliko debelih tomova esejistike.

Posebna priča je njegovo vođenje „Glasove“ biblioteke „Prevodi“ u kojoj je objavio velikane poezije, ali i sjajne knjige o velikim muzičarima. Tu je pored poznatih jugoslovenskih prevodilaca angažovao i početnike, stvarajući u Banjaluci gotovo malu prevodilačku radionicu. Uvijek je nastojao da otkriva talente i da im pruža mogućnosti da se iskažu. Na isti način vodio je časopis „Putevi“.

Kolja Mićević je bio veliki ljubitelj performansa. Bilo da govori svoju poeziju ili prevedenu, jednako se odnosio prema njenom sadržaju. Prvo je koristio klavir, pa je tako nastala njegova knjiga poezije „Klavirint“, potom frulu, da bi na kraju prihvatio nakovanj, hefestovski alat svojih predaka. Te su njegove priredbe privlačile značajnu pažnju proširujući krugove prijatelja poezije. Jer sve što je Kolja radio, činio je to planski, kako treba da radi neka kulturna institucija.

Za svoj ukupan rad, ali prije svega prevodilački, Kolja Mićević ovjenčan je najznačajnijim domaćim i međunarodnim književnim i prevodilačkim priznanjima, među kojima su i nagrade: „Miloš N. Đurić“, „Stanislav Vinaver“, „Sreten Marić“, „Miroslav Antić“, zatim, „Kočićeva nagrada“, „Vukova nagrada“, „Zlatni beočug kulturno-prosvetne zajednice Beograda“, „Zlatna medalja“ Francuske Akademije, za širenje francuske kulture i jezika.

Za kraj ovog prisjećanja, koje je samo dio slike koju nosim o našem velikom prijateljstvu, jedna Koljina pjesma koja sada dođe poput epitafa:

STEĆAK

Sećah se,
i dok se sećah,
postah stećak.

ranko risojević 14. 02. 2021.

<https://www.jergovic.com/ajfelov-most/zvezdani-kolja/>

Filip Transelan i Kolja, Smederevo 2015.

BISERKA RAJČIĆ

Kolja Mićević – *umetnik danteovske sudbine*

17.11.2020. godine u Banjaluci preminuo je Kolja Mićević. Bili smo skoro vršnjaci. Rođeni smo uoči samog Drugog svetskog rata. Ja u Jelašnici kod Zaječara, u istočnoj Srbiji, Kolja u Banjaluci. Studirali smo u Beogradu. Znala sam za njega tokom studija, međutim upoznali smo se tek nakon završetka studija preko Petra Vujičića, koji je prelaskom iz Novog Sada stanovao u Zemunu, u iznajmljenom stanu, na keju, u Ulici Sonje Marinković 26, na drugom spratu, s pogledom na Ratno ostrvo. Ja sam tada radila u osnovnoj školi u centru Zemuna i svračala kod Petra, koga sam upoznala u redakciji časopisa Delo. Kada smo izašli iz redakcije rekao mi je da u životu ništa nije besplatno, da će mi davati svoje prevedene knjige pod uslovom da o njima pišem. U to vreme već sam pisala za Književne novine i Delo o slovenskim književnim časopisima, o najnovijim knjigama pojedinih pisaca, o njihovim godišnjicama, nagradama i sl. Počela sam da pišem i o Petrovim prevodima s poljskog, ruskog, češkog... Nekoliko prvih tekstova donosila sam mu da pročita. Pročitavši ih rekao mi je da mogu da nastavim sama. Imala sam veliku sreću da već tokom svog prevodilačkog debija upoznam prevodioce starije generacije, od kojih su neki bili samostalni umetnici a neki radili na fakultetima. Veoma su se razlikovali od današnjih prevodilaca. Bili su obrazovani i pedantni. Stoga su se prema mlađima odnosili strogo. Kada sam 1967. godine podnela

molbu za učlanjenje u Udruženje prevodilaca Srbije popodne zakazao mi je sastanak u Udruženju prevodilaca Srbije u Francuskoj 7 Vladeta Košutić, profesor na romanistici, lingvista prvog reda, prevodilac poezije s romanskih jezika, čiji je otac Radovan posle Prvog svetskog rata predavao na Beogradskom univerzitetu slovenske jezike. Donela sam originale knjiga koje sam prevodila. Započeo je razgovor o svakoj ponaosob, koji je potrajao puna dva sata. Bio je ozbiljniji od mog diplomskog ispita na slavistici. U jednom trenutku učinilo mi se da ću pasti na tom ispitu. Međutim, profesor je ustao, pružio mi ruku i čestitao mi. Dakle, položila sam. I danas to pamtim. Među pomenute je spadao i Petar Vujičić. Kada sam počela 1969. da radim u Narodnoj biblioteci donosila sam mu knjige koje je kasnije prevodio ili ih je čitao, da bi pisao predgovore ili pogovore o njima. Želeo je i da doktorira na Jaroslavu Ivaškjeviču, poljskom pesniku, proznom i dramskom piscu i kritičaru. Izuzetno obrazovanom. Poliglotti. Savršenom poznavaoču klasične muzike. Rođaku Šimanovskog, najznačajnijeg poljskog kompozitora posle Šopena. Dvojica profesora s polonistike omela su ga u tome. Nikad nisam saznala zbog čega. Tako da je ostao do kraja života samo prevodilac. Preveo je 150 knjiga. Kako je bio oniži Petru Krdu ga je slikao sa stubom od dva reda prevedenih knjiga od poda do glave, koje je prigrlio levom rukom. Kasnije se i Kolja slikao sa vlastitim i prevedenim knjigama, ali kako je bio viši s knjigama naslaganim u jednom redu. Petar je bio autor dve antologije poljske poezije 20. veka i niza izbora iz poezije svojih najprevedenijih pesnika, međutim nikada nije objavio knjigu svojih tekstova o piscima koje je prevodio. Zahvaljujući zainteresovanosti za istoriju, filozofiju, likovnu umetnost, klasičnu muziku, film, pozorište i druge književnosti osim slovenskih kod njega se okupljao priličan broj pisaca, osobito mlađih, prevodilaca, pozorišnih režisera... Posećivali su ga i poljski pisci koji su iz različitih razloga dolazili u Srbiju. Oni najpoznatiji, poput Ruževića, Šimborske,

Herberta i mnogi drugi. Pogotovu kada je u Čika Ljubinoj 6 dobio garsonjeru i mogao da ih prima. Voleo je da se dopisuje i u arhivu Matice srpske nalazi se njegova ogromna prepiska. Između ostalih s Koljom. Objavljena je pre par godina samo sa zagrebačkim slikarom i književnikom Hrvojem Čulićem, koji je pisao u Poljima i Letopisu matice srpske o poljskim pesnicima koje je Petar prevodio. S obzirom da sam se od samog početka našeg poznanstva interesovala za poeziju pominjao mi je Kolju Mićevića. Sprijateljili su se kad je Kolja posle završenih studija služio vojsku u Zemunu. Već tada je pored poezije bio zainteresovan za klasičnu muziku, posebno za Baha i Mocarta. Petar je imao gramofon i od svakog honorara kupovao je ploče u knjižari Jugoslovenska knjiga. Uglavnom ruske. U veoma dobrom izvođenju, jer su Rusi imali velike majstore za svaki period muzike i svakog kompozitora. Kada sam upoznala Kolju u Zemunu kod Petra imao je slobodan dan. Tog dana bio je Mocartov rođendan. On je vojnicima posle jutarnjih vežbi održao predavanje o Mocartu, zbog čega su mu oficiri dopustili da ostatak dana provede van kasarne. Čim je ušao u Petrov iznajmljeni stan rekao je da je Petar rođen u znaku Raka, a ja u znaku Jarca. Što je bilo tačno, mada nas je to veoma iznenadilo. Tek kasnije smo saznali da je u vezi sa korčulanskim stručnjakom za astrologiju Milom Duporom. Po načinu kako je govorio o svojim interesovanjima i autorima kojima se bavio delovao je znatno zrelije nego njegovi i moji vršnjaci. Čak i Petar, koji je prilikom naših susreta imao o književnosti i umetnosti mnogo više šta da kaže od mene, slušao ga je krajnje pažljivo. Kolja koji je bio deseto dete kovača i solunca iz Banjaluke bio je dobar učenik i sportista, koji je od osnovne škole zarađivao novac, radeći najčešće kao garderober u pozorištu, baveći se nizom drugih poslova, da bi sebi kupovao knjige, a kasnije i ploče, obrazovao se za poslove koje je sebi predodredio. Na studijama svetske književnosti od svih profe-

sora najbliži mu je bio Raško Dimitrijević i u vreme mojih studija veoma popularan, premda skoro da ništa nije pisao o književnosti. Bez obzira na to njegova predavanja iz književnosti bila su posećivana i od studenata sa drugih katedri. Po svoj prilici Kolja je od njega naučio da govori na zanimljiv način o književnosti. Tako da je vremenom stekao naziv performer. To se posebno odnosilo na poslednju deceniju njegovog života. Kada je izvodio performase s čekićem i nakovnjem, govoreći ne samo o francuskim piscima već i o Danteu. Jer, jezike je učio kroz poeziju, muziku, a ne samo kroz gramatiku. Bio je i talentovan crtač. U nekim intervjuima pominje da mu je padalo na pamet da studira arhitekturu, ali se ipak opredelio za svetsku književnost, na elitnoj grupi na Filološkom fakultetu. U petom tomu Muzičkog romana kaže kako je čitav mesec istovarivao gvožđe, ogromne ploče u Fabrici liftova David Pajić i na Dunav stanici, sa jedinim ciljem, da na dan isplate kupi sebi ploče. Studirao je zahvaljujući stipendiji i radu u Studentskoj zadruzi. Putujući od Banjaluke do Beograda i nazad isključivo autostopom, koji je tada bio u modi. Zahvaljujući prevodima posle završetka studija dobio je i jednogodišnju francusku stipendiju. U Banjaluci pored prevođenja bavio se i izdavaštvom. Objavljujući i svoje autore, počev od Valerija, preko trubadura, Vijona, Seva, Malarme, Edgara Alana Poa, Bodlera i po svemu sudeći najznačajnijeg, Dantea. Prevevši najpre Božanstvenu komediju ili kako je on zvao Komediju na francuski, u tercinama, zatim na srpski, isto tako u tercinama, postavši posle Dragiše Stanojevića, koji mu je bio uzor, danteolog. Nažalost, Banjaluka mu nije uzvratila odgovarajućim poštovanjem i on ju je poput Dantea zauvek napustio. Jer, sve što je u Banjaluci kao izdavač, pesnik i prevodilac pokušao bilo je nipodaštavano. Želeo je da na banjalučkoj televiziji u deset nastavaka po 40 minuta prikaže Mocartov lični i umetnički život. Direktor Banskog dvora uskraćivao mu je salu za

predstavljanje Danteove Komedije. I u Parizu našao se u danteovskoj situaciji. Nije mogao da predaje na nekom od fakulteta Sorbone jugoslovensku književnost već je kratko bio samo lektor srpskohrvatskog. Nije mogao da se zaposli ni u nekoj od brojnih izdavačkih kuća. Tu situaciju okarakterisao je: „Ja sam Dantea svoga napravio za sebe kao štit i mač, kao otpor i kao napad u čitavoj situaciji u kojoj sam se našao“. Za izuzetne prevode niza francuskih pesnika dugo nije dobijao nikakvo francusko odlikovanje. Kada je upoznao Siorana, dobivši 1988. Zlatnu medalju Francuske akademije za prevod Dantea, a Sioran za celokupan rad, koju je odbio da primi, ispričao mu je kako je želeo da se vrati u Rumuniju, ali da nije mogao, a ni kao stranac da dobije odgovarajuće mesto u francuskoj umetnosti i kulturi, premda je pisao na francuskom i smatran vrhunskim stilistom. Nikada nije gledao televiziju, jer bi ga ona odvlačila od kreiranja novih kovanica. Ne znam da li je imao radio. Samo je na gramofonu slušao ploče kompozitora koji su ga interesovali. Nastavivši i u Parizu da ih kupuje. Jer, prevodilački čin za njega je bio stvaranje, svojevrsna interpretacija i komentar tog stvaranja. Bilo da je u pitanju vlastita poezija bilo prevedena. Vremenom izražavali su poštovanje prema njemu Krleža i Popa, a od kompozitora Ljubica Marić, što navodi u knjizi Dante šalje sekundante. Mono-polemike o prevođenju poezije. U poznijim godinama nagrađivan je i u bivšoj Jugoslaviji i Srbiji značajnim nagradama poput Nagrade Miloš N. Đurić, Nagrade beogradskih klockotrista za zbirku Štrik i Šija, Nagrade Stanislav Vinaver, Nagrade Sreten Marić, Nagrade Miroslav Antić, Kočićeve nagrade, Vukove nagrade, Kočićevog pera i dr. Mada mu to nije omogućavalo povratak i život u Jugoslaviju ili Srbiju. Poslednjih godina boravio je duže u Beogradu. Pre svega zahvaljujući izdavačima, posebno Zlatnom runu i Trećem Trgu, briljirajući na Sajmu knjiga i na književnim večerima. Autor je dvadesetak pesničkih zbirki objavljenih na srpskom i francuskom. Veoma

su značajne njegove obimne antologije poezije: Antologija trubadurske poezije, Francuska poezija od 1400. do 1800., Narcis govori. Francuska poezija 19. stoljeća, Knjiga francuskih soneta, Antologija francuskih balada i šansona, Četiri doba francuske poezije, I-IV, Živa antologija francuske poezije, od 11. do 20. stoljeća, I-III. Osim francuskog prevodio je s italijanskog, španskog, engleskog i slovenačkog. Učeci te jezike na veoma poseban način. Zbog čega je kasnije imao probleme. Bio je kritikovan od strane profesora tih jezika na Filološkom fakultetu i mlađih prevodilaca. Traćio je silno vreme na polemike sa dotičnima, u časopisima u kojima su oni objavljivali svoje kritike, a i na radiju i televiziji. Pored Pariza u periodu od 1984. do 1988. boravio je na Velom Lošinju, gde je u miru prevodio Valerija, dobivši za njega Nolitovu nagradu. Kasnije ističući značaj poznanstva s Jovanom Hristićem koji je bio urednik u Nolitu i jedan od najobrazovanijih srpskih pesnika. Kome je sudbina celog života bila naklonjena, za razliku od Kolje. Za koga se stalno postavljalo pitanje elementarnog opstanka. 1992. započeo je prevođenje Danteove Komedije, kako je to delo do kraja života nazivao. Kako je prevođenje potrajalo više godina, čak decenija, da bi živio laćao se lektorisanja na srpskom i hrvatskom popularne literature, između ostalog Asteriksa. Godine je posvetio i prevođenju Valerija, prikazavši ga u 20 tomova, ali došavši u sukob s Markom Vešovićem, koji je osporio njegove prevode ovog i mnogih drugih francuskih pesnika. Doživljavao je neprekidno sukobe na Susretima prevodilaca, na kojima mu voditelji razgovora nisu dopuštali da iznese svoje mišljenje o pojedinim pitanjima. Usledila je i polemika sa Nenadom Grujičićem, sastavljačem Antologije jugoslovenske poezije, 1847-2000. Pa, problemi povodom televizijske serije o Mocartu na Televiziji Republike Srpske oko zakidanja honorara. Ne učinivši ništa da seriju o Mocartu ponudi drugim republikama i Evropi. Pa, izostavljanje Koljinih imena iz knjige Lafontenovih basni u izdanju banjalučkog

Zavoda za udžbenike. Nakon čega je usledio sudski proces koji se završio „gorkom pobedom”. Bez problema nije prošao ni prevod Komedije na francuskom. Na promociji se nije pojavio nijedan novinar, jer izdavač po svojoj prilici nikoga nije obavestio. U celu stvar umešala se izvesna gospođa Danijela Rober koja je tvrdila da stranac ne može prevesti na francuski Dantea, makar bio Italijan, a posebno ne „neki bosanski pesnik u terca-rimi”. Ignoranciju je Kolja doživeo i od strane mlađe italijanistkinje Elizabete Vasiljević, koja je ignorisala prevode Danteove Komedije Dragiše Stanojevića i Koljine, držeći se mišljenja svoje profesorice Mirke Zogović, da je najbolji Kombolov prevod iste i da taj treba objavljivati ponovo. Objavivši knjigu Miljković-Dante Kolja je ukazao na ulogu Dragiše Stanojevića, saradnika Srpske književne zadruge, koja nije ispoljila poštovanje prema njegovom izuzetnom radu na planu srpskog jezika, ukazavši pre poštovanje Marku Caru, takođe prevodiocu s italijanskog i francuskog, koji je onemogućio objavljivanje Stanojevićevog prevoda Tasovog Slobodnog Jerusalima i Danteove Božanstvene komedije. Profesorica Mirka Zogović je napisala recenziju o Koljinom prevodu Danteovog Vita nuova i Rime koji je ponudio Srpskoj književnoj zadruzi. U njoj je rekla da bi Koljin prevod mogao da se objavi uz dosta ograda, odnosno da bi valjalo ispraviti ne mali broj grešaka i slobodnih rešenja. Kao i da najveći problem prevoda predstavljaju prevodiočevi komentari i beleške, koji vrve od nepreciznosti i netačnosti, s obzirom da nema određeno znanje i filološko obrazovanje, nazvavši ga nadarenim versifikatorom i rimatorom. Kada je Kolja od sekretara Zadruge Dragana Lakićevića zatražio da vidi njene primedbe, ovaj mu je odgovorio da to ne dopušta urednik Milovan Danojlić. Međutim, polemika se nastavila. Kolja je svoje odgovore objavio u knjizi Dante šalje sekundante. U istoj knjizi je i neobjavljen razgovor za Politiku povodom obeležavanja Koljinog 77-og rođendana u Italijanskom kulturnom centru u Parizu, u kome je predstavljeno

treće izdanje Danteove Komedije na francuskom. Da ne bi imao problema kao sa Književnom zadrugom zatražio je od Francuza da stručno provere njegov prevod. Oni su to učinili i odobrili njegovo objavljivanje u izdavačkoj kući Ezopija, koje je finansirao Centre national du Livre. Trećina knjige Dante šalje sekundante posvećena je raspravama sa Markom Vešovićem, koji je takođe Kolji oduzimaao pravo na prevođenje francuske poezije.

Pored poezije koju je pisao i prevodio Kolja se isticao i kao esejista. Pišući pre svega o pesnicima koje je prevodio i kompozitorima, posebno o Bahu i Mocartu. Mada i o desetinama nama manje poznatih. Objavivši Lirsku istoriju muzike. Od Pitagore do Baha, I-IV, Mocart. Zločin Marije Terezije, Mocart susreće Skarlatija, Svete, laku noć, o kantatama Johana Sebastijana Baha, Džepnu istoriju muzike. Od Orfeja do Ljubice Marić, petotomni Muzički roman, s podnaslovima za svaki tom. U čemu sam mu malo i pomagala, jer je obuhvatio i niz čeških i poljskih kompozitora i muzičara od 15-og do 20-og veka, za koje sam mu dopunjavala literaturu u češkim i poljskim istorijama muzike i leksikonima (Jan Zah, Anton Janič, Jirži Čart...). Za šta mi je posvetio pesmu Đulija Čezarea Gabusija (1555-1611), čije je delo *Melodiae sacre* štampano 1604. u Krakovu, jer se pretpostavlja da je neko vreme boravio na poljskom dvoru.

Bavio se teorijom i prevodilaštva, posvetivši toj tematici sledeće publikacije: Konstante i previdi, Afrička legenda, ogledi iz prevodilaštva, Prim. prev., ogledi iz prevodilaštva, Dante šalje sekundante, Osam Vlašića. O francuskim simbolistima, Krilo vremena se sklapa, o prigodnim stihovima Stefana Malarmea, Dante – Vijon - Mocart, Dante - Miljković: prvo pevanje i dr.

I njegov poslednji boravak u Banjaluci završio se kobno. U jeku kovida-19 došao je ujesen 2020. u Banjaluku da obavi par poslova, da sa gradonačelnikom Banjaluke utanači 2021. godine proslavu Danteove godišnjice, da predstavi novi časopis Nova

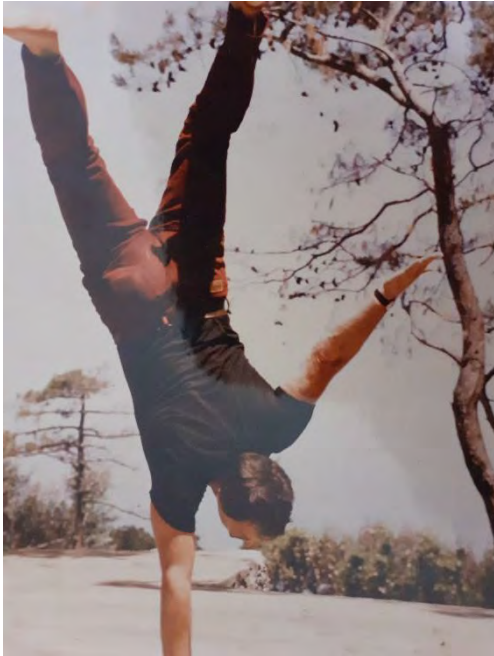
stvarnost, prevod poezije Branka Miljkovića na francuski. Što se nažalost završilo zaraživanjem kovidom, pokušajem lečenja na Univerzitetskom kliničkom centru u Banjaluci i sahranom uz prisustvo veoma malog broja ljudi na Gradskom groblju u naselju Vrbanja, u Aleji zaslužnih građana.

Zaslužni poput Kolje manje više slično prolaze. Prisetila sam se smrti i sahrane Petra Vujičića 4. decembra 1993. godine, u vreme velike krize, kada su nam bili blokirani računi u bankama, vladala najveća inflacija u istoriji Srbije, jedva da je radio saobraćaj zbog nestašice benzina, kada se nije moglo platiti grobno mesto ni na jednom beogradskom groblju te je Petar Vujičić sahranjen na seoskom groblju u rodnom Boljevcima, selu nedaleko od aerodroma Nikola Tesla, pored roditelja i starijeg vrata, poznatog profesora Šumarskog fakulteta, koji je na računu u banci imao blokirane hiljade dolara. Da nismo imali mogućnost da na 40 dana, pola godine i godine dana od smrti posetimo grob bliskog prijatelja i jednog od najznačajnijih prevodilaca i zaslužnih za objavljivanje prvih knjiga mnogih srpskih pisaca. Između ostalog Koljinog značajnog, dugogodišnjeg sabesednika.

Beograd, 12.06.2021.

DEJAN SIMONVIĆ

Kolja, dakle...

Kolja, dakle, energija. Ne ona nagla koja nadođe kao bujica pa presuši, već ona postojana koja ga je držala u neprekidnom visokom radnom i stvaralačkom naponu.

Kolja, dakle, neutaživa radoznalost, širok istraživački zahvat. Zapanjujuće je do čega je sve došao, šta je sve iskopao, do čega se sve probio. I zadivljujuće kako je sve to uspevao da sklopi u živu, barokno raskošnu a pulsirajuću celinu.

Kolja, dakle, mašta, sila koja preobražava i iznova uređuje svet. I slik je mašta, ne tek sazvučje. Otud rimaginacije.

Kolja, dakle, blagost. Čovek bez oštrih ivica i hrapavih površina. A opet čvrst i nepokolebljiv u svojoj čvrstini.

Kolja, dakle, samosvojnost. Nije se ni priklanjao, ni povodio. Koračao je sopstvenim korakom, posmatrao sopstvenim pogledom, pronicao sopstvenim umom, stvarao sopstvenom maštom. Išao je sopstvenim putem ma koliko neugodan, neisplativ i naporan taj put bio.

Kolja, dakle, rešenost. Da se ne klone, ne odustane. Da se istraje, nasuprot svim protivljenjima, uprkos svim preprekama.

Kolja, dakle, snaga. Ona iskonska, kovačka, tvoračka snaga.

Kolja, dakle, nekoristoljubivost. Davao je i davao se, bez računa, neštedimice.

Kolja, dakle, otvorenost. Bez zadnjih misli i potajnih namera.

Kolja, dakle, delo dostojno poštovanja. Toliko toga stvarnog i toliko toga nameravanog.

Kolja, dakle...

TILDA PUVAČIĆ

Kolja i mi

Teško je izdvojiti neki događaj iz Koljinog i našeg – a kad kažem našeg, to znači mog supruga Dušana (Duška) i mog – života.

Naše druženje trajalo je dugo, sigurno preko pedeset godina. Ali, to druženje sastojalo se od kratkih, divnih, nezaboravnih trenutaka. A zašto? Jednostavno, razdvojio nas je život, jednog odveo u Francusku a drugog u Englesku.

Kolja i Duško su bili rođeni Banjalučani. Išli su u istu gimnaziju, u tu čuvenu Banjalučku realku osnovanu još 1895. godine. Obojica su otišli u Beograd na studije. Međutim, pošto je Duško bio pet godina stariji od Kolje, intenzivnije druženje je počelo tek posle 1965. godine, posle rođenja naše ćerke Dine. U to doba, Kolja je živio u Banjaluci a Duško i ja u Beogradu, u maloj garsonjeri u Zemunu. Tu nam se pridružila Duškova majka iz Banjaluke da vodi brigu o Dini dok smo Duško i ja bili na poslu. Međutim taj aranžman nije dugo trajao jer je Duškova baka u Banjaluci slomila kuk i Duškova majka je morala da se vrati kući. Nemajući drugog izlaza, dogovorili smo se da Dinu odvedemo u Banjaluku na čuvanje. Mi smo svakoga vikenda odlazili u Banjaluku i tako smo imali prilike da se svaki put srećemo i družimo sa Koljom.

Čak i kad je posle izvesnog vremena Duško počeo da radi od kuće i sam čuvao Dinu, mi smo još uvek redovno odlazili u Banjaluku da posetimo baku i dedu. Tada bi se uvek nalazili sa

Koljom a on i Duško su uvek nalazili teme za razgovore, uglavnom iz oblasti književnosti. Jedan drugog su dopunjavali i prosto ‘čitali’.

Godine 1973, kao kandidat Republičkog zavoda za kulturu, Duško je izabran na poziciju lektora za srpsko-hrvatski jezik i književnost, na novootvorenom odseku za taj jezik na Lankaster Univerzitetu, u severozapadnom delu Engleske. Nekako u to vreme je i Kolja otišao u Pariz, gde je između ostalog bio lektor za srpsko-hrvatski jezik na Sorboni. Tamo se upoznao sa budućom suprugom, sa kojom je dobio dva sina, Raška (koliko znam to ime je dobio po Koljinom profesoru na Univerzitetu, Rašku Dimitrijeviću) i Luku.

Kolja je bio pisac koji je zanimljivo pisao, beskrajno voleo svoj posao, uživao u svakom svom tekstu, a i mi sa njim. Naše druženje na relaciji Lankaster – Pariz postajalo je sve intenzivnije i česće pa je uskoro dovelo i do saradnje.

Jedan od beogradskih reditelja u to vreme zatražio je od Kolje prepev „Magbeta“. Koliko se sećam pominjao se Bora Drašković. Pošto Kolja nije tako dobro vladao engleskim jezikom, a Duško pisanjem pesama, Kolja se jednog dana obreo u našem stanu, doleteo iz Pariza da za pet dana urade, odnosno prepevaju „Magbeta“. Taj posao je „bio hitan“, tako je Kolja rekao Dušku. To je bila 1977. godina.

S obzirom da sam ja bila na poslu, a mlađa ćerka Duška u obdaništu, jedini svedok njihovom radu bila je Dina koja bi se posle podne, oko tri sata, vraćala iz škole i slušala i gledala kako čika Kolja i njen tata rade na tom tekstu. Dok su oni radili ona bi se podvlačila pod sto i pomno pratila kako se njih dvojica muče da doslovni Dušanov prevod Šekspirovih stihova prepevaju u lepši pesnički oblik.

Kad su Kolja i Duško završili rad, Kolja je otišao sa jednim jedinim primerkom „Magbeta“ da ga još „jednom pregleda i prekuca bez grešaka“, da bi stigao na vreme u Beograd. Sudbina „Magbeta“ bila je za Duška i mene nepoznata od tog momenta. Nikada nismo videli prekucani tekst koji je Kolja odneo u Beograd, a koliko znam ni Kolja ni Duško ga više nisu nikada spominjali u toku sledećih godina. Sada mi se to čini veoma čudno i prosto neverovatno! Međutim taj Koljin i Dušanov prevod i prepev „Magbeta“ je upravo izašao u Beogradu, u izdanju nove izdavačke kuće Srednja zemlja, a Dina je opisala u toj knjizi kako je do toga došlo:

Pod teškim uslovima 2020. godine kada je po celom svetu harala pandemija virusa Covid-19, odlučila sam da u oktobru po drugi put doputujem iz Engleske gde živim sa porodicom, kako bih iznenadila svoju majku, Mazaltu Tildu Puvačić, koja živi sama u Beogradu. Sasvim slučajno, dogodilo se da je u istom periodu Kolja Mićević takođe odlučio da dođe iz Pariza u Beograd i Banjaluku. Ta vest me je veoma obradovala, naročito zbog toga što ga nisam videla duži niz godina.

Kolja nas je pozvao da se vidimo u hotelu Slavija, u restoranu Mala Slavija, 29. oktobra 2020. Dok smo pili čaj, pričao nam je kako je nedavno preživeo infarkt i zbog toga potpuno promenio način ishrane. Izgledao je dobro i od nas dve je dobio kompliment da se podmladio.

Par dana pre tog susreta Kolja je nazvao moju majku i saopštio joj da je konačno, među nekim svojim starim papirima, pronašao prvi čin Magbeta, za koji je bio potpuno ubeđen da ga je izgubio. Mama je prvo bila zbunjena, nije znala o čemu se radi, ali Kolja ju je podsetio da je to prevod na kome su on i moj otac zajedno radili još 1977. godine na Lankaster univerzitetu u Engleskoj. Taj prevod je bio namenjen za televizijsku adaptaciju

ove pozorišne drame, ali iz nama nepoznatih razloga, do toga nikada nije došlo. U svakom slučaju, Kolja je predložio da prevod sada objavimo, s čim smo se nas dve odmah složile.

Kolja i moj otac, Dušan Puvačić (6. 4. 1936 – 18. 07. 2017), obojica rodom iz Banjaluke, bili su prijatelji još od školskih dana. Dok sam bila dete redovno smo dolazili u Banjaluku da posetimo baku i dedu, a ja sam se posebno radovala što ću tom prilikom da vidim i čika Kolju, koji mi je bio jedan od najdražih tatinih prijatelja. Uvek sam molila tatu da me vodi sa sobom kad god bi se sastajao s njim, a ti sastanci bi se obavezno završavali porcijom ćevapa.

Sećam se, takođe, Koljinog dolaska u Englesku 1977. godine da zajedno sa tatom prevodi Magbeta. Mi smo u to vreme živeli u jednom stanu na samom kampusu Lankaster univerziteta koji se nalazio na brdašcu, u samoj blizini grada Lankastera, na severozapadu Engleske. Na tom univerzitetu, tata je još od 1973. godine predavao srpskohrvatski jezik i književnost. Sećam se, kako bih uveče, posle škole, gledala i slušala Kolju i tatu u njihovom zajedničkom prevodilačkom poduhvatu. Tata je hodao oko stola držeći u rukama Šekspirovog Magbeta na engleskom i doslovce prevodio stih po stih na srpski. Kolja je sedeo za stolom, ispred njega je bila pisaća mašina na kojoj je uobličavao prevod u lepšu, poetsku formu. Zajedno su čitali stihove naglas više puta, da osete kako zvuče i tek kad bi bili potpuno zadovoljni, Kolja bi ih otkucao na mašini. Naravno, najveći utisak na mene je ostavilo njihovo prevođenje stihova koje izgovaraju veštice – prosto bi se uživali u ulogu i izobličjenih glasova, mešajući nešto u imaginarnom kazanu, kretali se ukруг – u mojim očima oni su se prosto pretvarali u te veštice.

Na čaj sa Koljom tog dana, oktobra 2020. došla je i Ivanka Vukobratović, vlasnica male izdavačke kuće Srednja zemlja. Nju je mama predložila kao izdavača. Kolja i Ivanka su odmah

našli zajednički jezik, teme i slične poglede, tako da je već na prvom sastanku počeo dogovor o fontovima i formatu knjige. Sa njim smo se dogovorili da se ponovo sastanemo na istom mestu, u isto vreme, za nedelju dana, kada se bude vratio u Beograd, posle obavljenih poslova u Banjaluci.

Nažalost, Kolja se iz Banjaluke nikada nije vratio. Tamo je preminuo posle kraće bolesti.

Mi smo odlučile da ispunimo njegovu želju i objavimo ovaj nesvakidašnji, a sada već slobodno mogu reći istorijski, prevod Magbeta.

U toku sledećih decenija koristili smo svaku priliku da, ili mi odemo do Pariza i da zajedno sa Koljom i njegovim sinovima Raškom i Lukom, odemo na ručak, ili da on dođe u Lankaster ili London, da se druži sa nama. Sećam se naročito jedne anegdote. Mnogo ranije nego što se oženio, Kolja nam je pričao da je imao jednu devojkicu u Beogradu koju je veoma voleo, ali je govorio da ne mogu ostati zajedno i venčati se. Kad smo jednom prilikom Duško i ja došli u Pariz, odlučili smo da zajedno sa Koljom posetimo dvorce na Loari i sve troje smo uživali u tom putovanju i celo vreme putovanja slušali divne pesme preko radija (tada se u Francuskoj mogao slušati Radio Beograd, ne znam da li još uvek može). Nadomak Pariza, upitala sam Kolju: „Šta bi sa onom devojkicom u Beogradu za koju si rekao da ne možete ostati zajedno?“ U tom momentu počela je neka pesma koju ja ranije nisam nikada čula, ali čak i danas sećam se reči: „Venčanja neće biti, jer tako želi ona...“ Kolja se sa prednjeg sedišta, gde je sedeo pored Duška, okrenuo i rekao: „Jesam li ti rekao da venčanja neće biti!“ Posle smo se smejali celim putem do Pariza.

U novembru 2008. Dušan je preživeo težak moždani udar, koji ga je onemogućio da nastavi sa bilo kakvim intelektualnim radom. Sortirajući njegove papire, moje ćerke i ja smo pronašle “knjigu” njegovih eseja i predavanja, već gotovo spremnu za

štampanju. Ali pošto nijedna od nas nismo imale iskustva u toj struci obratile smo se Kolji koji nam je odmah rekao da će nam njegov sin Raško pomoći oko toga. Raško je nedavno bio osnovao svoju izdavačku kuću Editions Esopie, tako da je u jednom smislu knjiga „Balkan Themes“ bila prva knjiga i za njega i za nas! Raško je doputovao u Englesku i učestvovao u prikazu knjige pred brojnom publikom u ambasadi Republike Srbije, u jesen 2014.

Posle gotovo 44 godina života u Engleskoj, ja sam odlučila da se Duško i ja definitivno vratimo u svoju zemlju, i u Beograd smo stigli aprila 2015. Kakvo iznenađenje! Tu je bio i Kolja koji je došao iz Pariza na izvesno vreme da završi svoj projekat za koji je bilo potrebno da boravi u Beogradu. Od momenta kad je saznao da smo se mi vratili, svaki dan u toku 2016. i nekoliko meseci 2017. godine – bilo da je vrućina ili zima, kiša ili vetar – Kolja je dolazio nama u posetu i pokušavao da uspostavi usmeni kontakt sa Duškom – usmeni, pošto je jedna od najtežih posledica Duškovog moždanog udara bila afazija – izgubljena moć govora. Kad je konačno Kolja shvatio da ne postoji nikakva mogućnost da Duško progovori, on bi zajedno sa njim sedeo i pronalazio program na televiziji, najčešće film, koji bi se Dušku sviđeo i zajedno sa njim odgledao ceo film. Nikada neću zaboraviti da nije propustio ni jedan jedini dan da ne dođe, da neprekidno priča Dušku, da ga podseća na davne dane provedene zajedno u Banjaluci, Beogradu, Lankasteru ili Parizu. Kolja se vratio u Pariz 2017. godine, nekoliko meseci pre nego što je Duško preminuo, 18. jula. U svojoj izjavi saučešća Kolja kaže: „...On je sam odlučio da ode“ i moli me da ga poljubim umesto njega dok su još zajedno na zemlji. Ispoštovala sam njegovu želju.

Kolja je jako voleo naše devojčice Dinu i Dušku i od momenta kada je počeo da nam poklanja svoje knjige, a poklonio

nam je preko trideset, uvek bi ih spomenuo. U jednoj od najranijih posveta, posle našeg odlaska u Englesku, napisao je akrostih:

Da trubadurstvo traje,
Ti, prijatelju lutnje,
Doznaćeš kroz ove kraje,
Duboke mistične slutnje.
Banjaluka 15.07.1974.

Godine 1999. u Londonu je bilo priređeno muzičko veče posevećeno Lazi Kostiću i njegovoj pesmi „Santa Maria della Salute“, gde je svirala jedna poznata pijanistkinja iz Novog Sada i takođe bila prodajna izložba slika Dragana Stojkova. Kolja je došao iz Pariza da prisustvuje tom događaju i da recituje pesmu. Tom prilikom ju je i preveo na francuski i posvetio je Dušku i meni.

Poslednja posveta koju je Kolja Dini napisao bila je u restoranu Mala Slavija u Beogradu, 29. oktobra 2020, u knjizi o cveću koju je nedavno bio preveo sa francuskog (Poruka skrivena među laticama). Kolja je tom prilikom pogrešio datum i napisao 29. novembar 2020 — datum koji nažalost nikada nije dočekaao.

Dragoj Dini i njenima
Za šetnje po ovom vrtu.
Od Kolje

NENAD MILOŠEVIĆ

Duhovi

Jesu li se promenili, menjali tokom vremena
ti krici, jesu li i tada, kada to ne beše hotel
u kojem služe jagnjeće šnicle u cveću,
već samostan, sa strogim svojim redom,
tako bezobrazni i smeli, slobodni bili
galebovi u Le Port de Cetteu,
da u preletu jutarnjem, tik iznad prozora strancu dobacuju:
„mi smo ptice iz stripa,
tamo si nas video, da te podsetimo,
evo, ostavljamo ti oblačiče,
stavi ih u pesmu kad kući dođeš“;
da li je sklad neba i zemlje,
kako gore tako i dole, veći bio
pa im se to drugačije računavalo,
tim galebovima oštrijim od ovih sa Save i Dunava;
kontrast svetla i senki tako jasan da li beše
i tada na Mediteranu, odakle ta ideja
o nestalnosti duha dođe, koji on odvoji
od porodice, građanskog društva i države,
od trijada uopšte, da posle,
penjući se stepenicama,
koje mora da su i tada prečica bile do groblja,
a danas i do Muzeja iznad, njemu posvećenom,

pitanje sagovorniku, valerijevcu
u mom jeziku najvećem, postavim,
što se u trećoj noći pred spavanje meni javi,
o odnosu Sv. Duha i duha iz Predavanja o poetici,
ali ne bejah smeo da i duhove mrtvih
od prethodnog dana u priču uvedem,
što su me konačno, posle dugog lutanja
između grobova, očajnog već, zaustavili,
kad njima, a i duhu samome valjda,
dosadi igra premeštanja tabli
sa strelicom i imenom Paul Valery,
i senci mojoj, što u rukama visoko iznad glave
nad grobom pesnika držaše fotoapararat,
dopustiše da u slici o tome svedoči, ali ne i meni u rečima.

ZLATKO PAKOVIĆ

Spomen na Kolju Mićevića

Ušao je Kolja Mićević u osamdesetu godinu, a da ni za jedno proleće nije ostario.

Podmlađivalo ga je učenje, rad bodrio. Govorio je samo ono što ga oduševljava, i to je sva tajna jednog od najlepših muških života ikada vođenih na prostoru četvorougla: Banja Luka, Beograd, Mali Lošinj, Pariz. Bio je to misterijski život koji ništa ne taji, stvarni eruditski ljubavni roman kakav ume da komponuje samo genij autora “Blede vatre” i “Lužinove odbrane”.

Pozivu prevodioca, posvetio se Kolja Mićević do dna duše. Zanat prevodilaštva iskovao je do savršenstva, da mu postane glavni metod samospoznaje i tumačenja pesništva i sveta. Društvo srećnih ljudi, zamišljao je na muzičkim osnovama.

Prepevavao je, virtuožno smelo, ne tek pesme i knjige, nego je, alhemijom prepeva, iz mrtvih oživljavao duhove njihovih autora, da budu vodiči kroz tamu savremenosti. Trubadure iz Provanse, podigao je u srpski jezik kao savremenike, da nam očiste zamagljeno ogledalo žudnje; od Vijona je načinio najboljeg srpskohrvatskog pesnika u vremenu kad se taj njegov prevod Velikog i Malog majstorovog zaveštanja pojavio, da i Krležu očara.

Preveo je Kolja Mićević celokupne pesme i puno, gotovo sve iz “Sveski” Pola Valerija, vraćajući time srpski jezik najjasnijem pokušaju razmišljanja o stvarima kao da same stvari govore. Kolji Mićeviću Valeri je bio isto što i Danteu Vergilije,

a Dantea je na srpski i francuski prepevao tako da Dante, iz ranog četrnaestog stoleća, modernizuje današnju versifikaciju, da otkriva rimaginaciju – taj spoj rime i imaginacije, imaginacije u rimi – što je originalna reč Kolje Mićevića.

Nabrojati samo imena autora i naslove knjiga, koje je Kolja Mićević preveo na srpski i francuski jezik, te naslove knjiga njegovih eseja i pesama, tražilo bi prostora za dve dužine ovog teksta. No, to bi imalo smisla. To je jedan grandiozni spomenik živoj reči čiji su autori odavno mrtvi. Sve te knjige imaju moć transspustancijacije. One animiraju umrtvljeni duh čitaoca. Udružiti, pak, ove čitaoce, značilo bi preorkestraciju društva iz osnova. To se zove renesansa.

Posvećujući svoj život proučavanju životâ umetnikâ i njihovih književnih i muzičkih dela, Kolja Mićević je preuzimao na sebe i da živi te živote. Kad bi govorio o Pou, Igou, Valeriju, Morisu Sevu, Arnou Danijelu, Danteu, Bahu, Mocartu..., osećalo bi se prisno prisustvo tih ličnosti u hipostazi oduševljenog njihovog tumača. Ako se ne inkarniraju, reči su prazne.

Kao što čita i tumači književna i muzička dela, čitao je Kolja Mićević znake samog života, snove, susrete, razgovore, signale gestova, nagoveštaje osećanja, ćutanja... Bio je sveprisutni čitač.

Voleo je da radi spontano, da ga pomno proučavanje jednog predmeta vodi neplanirano u drugu oblast ili drugoj ličnosti, čijem se susretu nije nadao, ali nikad nije dopustio da taj pređeni put potom ne protumači poput teksta otkrivenog pisma ili pesme. Bio je rimaginator ne samo kao prevodilac poezije, nego i kao prevodilac života.

U njegovom intimnom životu ima tragičnih i komičnih događaja takve poetske snage kao da izlaze pod perom Poa ili Dantea. Mnogi među njima izgledaju kao čudo, kao da su se u život

alhemičara reči upleli sižeji iz životâ i delâ pisaca i kompozitora čije je sudbine voleo.

Događaj o kojem se ovde usuđujem da govorim jeste javna stvar. Obelodanio ga je božanstveni svedok Predrag Matvejević u tekstu „Ratnici i dezerteri“:

„O Kolji Mićeviću morat ću jednom napisati poseban ogleđ. Ponosim se što sam njegov prijatelj. Cijenim njegovo umijeće i poštenje. Prve godine emigracije proveli smo jedan uz drugoga u Francuskoj. Sjećam se jednog popodneva, vozio sam se autobusom središtem Pariza i prolazio sa suprugom kraj velike pošte na otočiću Cité: ugledasmo odjednom Kolju kako izlazi kroz golema vrata i drži se za glavu. Učinilo nam se da plače. Izidismo na prvoj stanici, pojurismo za njim, stigismo ga: što se dogodilo? ‘Srušili su mi Ferhadiju!’ Slična je bila moja reakcija na vijest da je u Mostaru srušen Stari most. Satima nisam vjerovao a onda – kad sam vidio slike na televiziji zaplakah. Ferhadiju bezumno porušiše ‘Srbi’, Stari most suludo ‘Hrvati’. Stavljam ih obično pod navodnike, jedne i druge – oni za mene nisu ni Hrvati ni Srbi. Kolja i ja takvima na pripadamo. Ponosimo se time što nismo njihovi.“

Ovaj je tekst Matvejević napisao u odbranu Kolje Mićevića od napada nacionalista iz Republike Srpske, koji su smatrali da Kolja Mićević treba da bude prognan zauvek iz Banje Luke kao i Dante iz Firence.

Odu njihovom savršenom prijateljstvu, Matvejević završava ovim rečima: “Vratit ćemo se, o bivši drugovi i lažna gospodo, tamo otkud smo potekli, makar samo da umremo u kraju koji nismo prestali voljeti. Ali vam nećemo doći pod uvjetima koje vi postavljate niti platiti cijenu koju tražite. Ima svagdje Nikola Galića (onaj koji je tada napadao Kolju Mićevića, prim. aut), koji sve čine da se nikad ne vratimo. Razumijem ih – naš povratak može samo uvećati njihovu sramotu.”

Početak novembra 2020. godine, Kolja Mićević obreo se nakratko u Banjoj Luci, književnim poslom, da se iz nje ne vrati. Umro je u njoj 17. novembra. Nadam se da će njegov trajni povratak uvećati sramotu onih koji su učestvovali u istoriji beščašća u Banjoj Luci, i da će njegov grob zasvetleti tamo kao obelisk najlepše vrline.

Proveli smo zajedno večer u Maloj Slaviji 30. oktobra te godine, na Valerijev rođendan. Nisam ni slutio da čarobnjak ne kani da se iz Banje Luke vraća.

Posle dvestotinjak objavljenih knjiga, za njim je u Parizu ostalo toliko još nedovršenih radova, a među njima, posle šeststo napisanih stranica, negde na početku „Čistilišta“, i delo „Ko je ko u Danteovoj ‘Komediji’“.

„Ko loše živi, zar može jasno zapevati?“, peva Branko Miljkovića, čije je sve pesme Kolja Mićević prepevao na francuski jezik. Ko pokvareno, podlo, neiskreno živi, ne može iskreno pevati: nema, dakle, rascepa između egzistencije pesnika i pesničke esencije, o čemu svedoče sudbine i dela Mocarta, Vijona i Dantea, kao i sudbina i delo Kolje Mićevića.

Kad o njemu mislim, pred oči mi izlazi slika čoveka koji se usuđuje da stoji na rukama na vrhovima kula, minareta, katedrala, sinagoga i zvonika, kako je to Kolja Mićević i činio. Pamte to i Kula Nebojša i Crkva svetog Lovrinca na Hvaru, u kojoj se nalaze dela venecijanskih majstora slikarstva, a među njima i radovi Veronezea i Ticijana.

Stojeći na rukama na samoj ivici ponora, s nogama uperenim u nebo, da mu oblaci budu pantalone, nalazi se danas Kolja Mićević u srpskoj književnosti, kako tamo još stoji samo Laza Kostić i Stanislav Vinaver.

DANICA VUKIĆEVIĆ

Mantil i nakovanj

Imali smo dogovor, nalazimo se i upoznajemo, istovremeno, u kafeu hotela *Slavija*. Reč je o festivalu poezije koji se održava u Francuskoj, na jugu, on je selektor, pozvao je Radmilu Lazić a ona je preporučila mene jer nije mogla da ostavi majku o kojoj je brinula. Obukla sam mantil, mantil svoje majke, spolja kako-tako, nežni bež, ali postava je bila u rezancima... iz nekog razloga *morala* sam da ga obučem iako je uveliko bio za bacanje, te kada sam stigla veoma pažljivo sam ga skinula, da se ne raspadne. Sećam se da smo ustanovili da su naše majke rođene istog datuma... Tako je počelo. Poznanstvo, prijateljstvo: s Dragicom, Koljinom saborkinjom, s Martom, mojom kćerkom. Ona je tek počinjala da svira, i odmah ju je pozvao da bude gost na njegovom nastupu. I tako, do samog kraja, imao bi promociju, pozvao bi Martu; i poslednji put, tada srednjoškolku, ona nije došla jer je profesor zadržao na času. I Kolji i meni, bilo je krivo.

Odlazak u Lodevu na Festival *Glasovi Mediterana*, pokazao mi je bar dve izuzetno važne stvari: moguće je biti poštovan/a kao pesnik/pesnikinja; i, ljudi suprotstavljenih političkih uverenja mogu biti prijateljski nastrojeni jedni prema drugima. Prvo je bilo kroz nastup, osećala sam se prvi put *javno* kao pesnikinja, i osećaj je bio neverovatan, autovala sam se, bila sam svoja, nije zazorno niti jadno biti pesnikinja, naprotiv, divno je, čak i u antropološkom/sociološkom etc smislu, s poštovanjem

publike... Pesnik koga je Kolja takođe pozvao bio je moj politički antipod, ipak, bili smo tamo zajedno, i svako sa svojom poezijom, i nije se srušilo nebo...

Poziv za Set, deset godina kasnije. Tamo smo. Bolesna sam. Iscrpljena. U jednom trenutku Kolja mi kaže: *Biće to sve dobro*. Zapljusnuli su me nada i uverenje da će sa mnom biti sve dobro.

Videla sam Kolju u francuskom miljeu, kako vodi programe, drži predavanja, upriličava performance, i, bio je svoj među svojim...

Jedan od njegovih poslednjih nastupa, u Beogradu, u SKD-u; bilo je inspirativno i ludo... Vraćam se kući, prelazim ulicu, vidim Kolju s leđa kako ide napred, i u torbi nosi (zar bi neko mogao i pomisliti?) nakovanj. Ispratila sam ga pogledom, pažljivim i dugim, osećajući njegovu, svoju, duboku usamljenost i smisao te usamljenosti, snagu.

La pièce où je
vis, dors, parle,
mange, lis, bouge
(pas trop, par le

chemin rétréci!)
la pièce où je
fais mes récits
en vers rouges

et verts, est si
petite (quoique
pas une pessimiste cloaque)

que chaque mou-
vement doit
être extrême ou
très adroit...

Par exemple, mon
noir télé-
éphone à l'ample son!
Si un Tel

ou une Telle souhai-
-te-mbel
et bien user de ce jouet
inventé par Bell

^{me/} pour (faire un ami-
cal appel
(Do Re Si La Mi!)
sans sel

je réponds si vite
à ce bruit
(à cette sonore visite)
car je puis

de n'importe quel
coin
répondre à l'appel
sans points

bouger, belle maît-
resse ma chambre
(à j'vi réclamer
de ~~ce~~ ^{ce} ~~me~~ ^{me} ~~maître~~ ^{maître} ~~de~~ ^{de} ~~la~~ ^{la} ~~table~~ ^{table}) ^à ^{ce}
est petit, si ^{est}
~~est~~ ^{est} ~~autre~~ ^{autre} bout de la ligne
ou compend ^{mal}

cette rapidité!
mais qui vient
ici quand du thé
ou boire du vin

ou faire d'autres
choses

~~rien n'est pas~~ ^{est} ~~est~~ ^{est} ~~est~~ ^{est}
comme la porte
demi-clos, le porte
close,

coups de facile-
ment que
dans me frotte ? le
me manque

que quelques mètres
carrés, pour
travailler bien et he
vivre et même
bien, toujours!

Plus je ne en plaisir
pas mon
~~Quand on en a plaisir~~
à ~~plus~~ ^{plus} ~~plus~~ ^{plus} ~~plus~~ ^{plus}
donc toutes les dire

I quic/cas
L qua/forge
qu'autorise

ПРЕДРАГ БЈЕЛОШЕВИЋ
Сјећања која свијетле

КОЉА МИЋЕВИЋ

досегнути сан – бити обала
пловка што влада тврдим небом
свјетлости нит – из стопала
наду – проносит земљом

и сјевер досегнути
зиму што грчи утробу
пољупцем једносмјерним
срушит небо у воду

радости чиста – слијепа
сјенка нек изван кружи
човјек је поклон души

на дно гдје сан је стати
бити обала што плови
обала што саму себе прати

Предраг Бјелошевић, из књиге *Решетка и сан*, 1985.

Једне прелијепе прољећне вечери, 1972. године, кад су мирисале процвале бањалучке липе, а мала дворана Дома југословенске народне армије била испуњена до последњег мјеста, неким случајем се хтјело да међу афирмисаним југословенским писцима међу којима је најмлађи био преводилац и пјесник Коља Мићевић, а најстарији већ легендарни Оскар Давичо, имам ту част, као члан пјесничког клуба „Веселин Маслеша”, да говорим неколико својих пјесама. Срдачно упознавање са учесницима услиједило је на коктелу послје књижевне вечери, али једино оно са Кољом остало је неизбрисиво у мом сјећању више личећи на сусрет са неким кога сте годинама познавали, па га сад поново, радосни, након дужег времена видите. Или, боље речено, са Кољом се нисам упознао, него сам га препознао. Истицао се појавом, звонким гласом и чистом дикцијом, сигурним наступом који је представљао човјека увјереног у оно што говори, једноставног и у једноставности отмјеног, најчешће у сакоу и уским фармерицама из којих је тијело дискретно показивало своју снагу. Отворене очи са широким зјеницама, високо чело и ведро лице, изражавали су при сусрету искрено задовољство, најчешће подржано осмејком на крајевима усана који је за зналце могао скривати и загонетно питање. Од тада, прије 48 година, па све до последњих виђења са Кољом, није се код њега изгубио тај стамени, свечани изглед човјека који је у сусрете са људима уносио неки чудесан чин узвишености и духовног блаженства.

Заведен тајанственом љепотом хармоније ријечи, Коља је још од основне школе почео да пише сонете, а ту захтјевну пјесничку вјештину, када је у питању испуњавање услова њене строге форме и римовања, по његовим записима, усавршио је већ у Гимназији. Новембра 1958. године, за пјесму „Нови живот” из циклуса „Новембарска поема”, добио је као гимназијалац главну награду на конкурсима о

Дану Републике. Охрабрен овим успјехом и умијећем писања сонета, убрзо ће својој професорици француског језика, госпођи Драгици Мирјанић Кривошија, у којој је имао велику подршку, предати неколико преведених пјесама Шарла Бодлера. Превод ће се носити по разредима и читати у зборници као само преводилачко чудо од склада и љепоте. Али о том времену сигурно знају много више од мене други који су са њим тада дијелили ђачке, а касније и студентске судбине. И сада је мјесец новембар, али за нас многе његове пријатеље и поштоваоце његових превода и поезије, тужни новембар. Ђаци једног разреда бањалучких гимназијалаца, генерација 1975-79. опростили су се од свога славног претходника читуљом објављеном у бањалучком „Гласу Српске” цитирајући стихове Жила Лафорга у његовом преводу:

Ал' пошто музика још увек ми лева
свој опијум моћни, њом блажим свој немир.
Тад, склопивши очи, мој дух слуша, снева.
У безброј звукова биће се разлива
и све само сан је, и човек и свемир.

Оно чиме је Коља све који су га познавали фасцинирао, посебно млађе пјеснике и преводиоце, била је његова невјероватна посвећеност трагању за најадекватнијим и истовремено најпоетичнијим ријечима и синонимима за стихове пјесама које је бриљантно претакао у други језик. Волио је да прича о својим преводилачким и животним искуствима, али свако је поуку из те приче морао сам да извуче. Мада је држао многа предавања по свијету и на свој начин постао „ходајући рјечник”, као лик из „Зен прича” у давном преводу Давида Албахарија и Раше Ливаде, радом и големом

енергијом? Понекад је у раду проводио и десет, дванаест часова дневно, али то је могао само он, човјек који се свакодневно готово монашки спремао за своје стваралачке подвиге.

Превођење је за њега био умјетнички изазов раван пјесничком, више од самог буквалног превођења, рударски посао, прављење поетског хљеба од седам кора са печатима властитих оригиналних рима које је мајсторски одливао, а којима је коначну форму давао пјесник-преводац, ковач на наковњу језика, баш као што је то чинио и стварни ковач, његов отац, стварајући од жељеза у ватри невјероватне творевине за дивљење.

С обзиром на веома брзо стечено повјерење и пријатељство са Кољом, био сам привилегован отвореним позивом на кафу, од пола пет до пет послије подне коју је пио ритуално, у великим количинама, али доста разријеђену. У стан у Новој вароши, гдје је живио са супругом Јасминком, долазио сам сваких петнаестак дана. Бивало је то у оскудно вријеме, вријеме радничког пролетаријата када је мало ко од нас, посебно млађих пјесника, имао писаћу машину или, још рјеђе, музичку линију, а Коља је имао двије писаће машине и једну врхунску музичку стерео-линију са великим бројем лонгплеј плоча, углавном класичне музике. Готово увијек када сам долазио, радни сто је био прекривен разнобојним писаћим папирима које је волио да користи и ваљда сваком пјеснику чију поезију је преводио одређивао и адекватан папир у боји који је, по његовом мишљењу, таквој поезији пристајао. Сва та радна соба крцата књигама и сликама, нехајно разбацаним записима у рукопису или тек прекуцаним на машини, одисала је, не само посебним књишким мирисом, него чуђењем и мистичношћу која је привлачила

да се и сами укључите својим скромним знањем и досегнутом спознајом у гонетање тог магнетичног свијета поезије и тако бар будете на руци том врлом истраживачу пјесничких дубина, тајанствених мисли и порука. Гдјегдје су на папирима поред пјесама исијавали његови апстрактни цртежи рађени колористички разнобојним фломастерима, личећи на грудвице бојених клупака за везиље, а које ће послије стављати у књиге као вињете за поједине стихове, као за поему „Млада парка” Пола Валерија у књизи „Између јутра и палме” (1969). Избјегавао је директне савјете, то се тек понекад догађало у посебним приликама, као на примјер: „Све што пишеш треба радити тако као да ти је то посљедње што пишеш у животу јер једино тако ћемо иза себе оставити вриједна дјела.” А ко се могао мјерити са његовим истрајним ми је поклатио 23. 2. 1973. са посветом којој је придодео и своју пјесму „Гроб Пола Валерија”.

У радној соби увијек је свирала тиха музика, тако да је Моцарт величанствено побуђивао чула, а Бах звучао још мистичније и дјеловао на мене у таласима час свјетла, час таме, узбудљивим преливима звуковних асоцијација. У таквом амбијенту Коља ми је давао да читам тек преведене пјесме. Питао ме за мишљење и да ли сам осјетио да негдје нешто шкрипи. Веома важни су му били склад и прецизност смисла стихова, ритам и рима који су морали бити беспријекорни. Био је озарен када је говорио о својим оригиналним римама које, по њему, још нико прије њега није користио.

А Коља је био и пажљив домаћин. Увијек је, мада сам био млађи тринаест година, желио да чује шта има ново и у мојој пјесничкој радионици. И тако, једном приликом донесох му десетак својих пјесама, а он само што их је прочитао, сједе и прекуца их на машини „Ремингтон”. Он није знао да

је управо он био неко које први пут у мом животу прекуцао моје пјесме на писаћу машину. И уз то рече: „Ако немаш ништа против, однијећу их у књижевни часопис Путеви и предати уреднику Ранку Рисојевићу, вјерујем да ће их објавити”. Тако је и било. А било је то готово прије педесет година. То су догађаји и дарови који се никада не заборављају.

Под крај 1975. године, знајући да сам активан члан Театра поезије, Коља ми предложи да приредим цјеловечерње поетско вече у коме бих говорио стихове из још необјављене књиге пјесама „Цигански романсеро” Федерика Гарсије Лорке. И већ крајем јануара, у препуној дворани ЦКУДМ „Веселин Маслеша”, посјетиоци су слушали Лоркине стихове у Кољином препјеву, а уз пратњу акустичне гитаре младог гитаристе Владимира Ђудуровића. Уједно, и опет захваљујући Кољи Мићевићу који је с пута из Шпаније донио оригиналне ноте за композиције Федерика Гарсије Лорке, била је то прва свирка Лоркиних мелодија за гитару у Бањалуци. И данас се сјећам Кољиних објашњења, готово љутње на неке раније преводе Невјерне жене. „Замисли, Циганин да одвезује кравату, па то је могла бити само машна.” А ријеч „марама” на глави заљубљене жене звучала му је непоетично и он је замјењује поетичнијим синонимом, ријечју „вео”, да би даље слиједили прелијепи стихови: нити смиље нит пужеви/ нису коже тако лепе/ ни кристали месечеви/ таквим сјајем не трепере... Или, Бутке њене бежаху ми/ као рибе преплашене/ до пола још увек хладне/ а од пола сасвим вреле... Сличну сарадњу остварили смо и приликом промоције јединственог преводилачког подухвата, књиге „Штрик и шија” Франсоа Вијона, настале од превода само једног катрена на 365 варијација, за коју ће касније добити највећа преводилачка признања, па и награду београдских

Клокотриста и похвалу Мирослава Крлеже у то вријеме вреднију од било које награде, који је за превод изјавио: Препјевао је то у екавици изванредно, управо сјајно, и то је свакако датум у нашем преводилаштву. Коља је био најбољи режисер својих вечери, толико луцидан, оригиналан и у наступу страствен да му није био као помоћник потребан баш нико и стога, ако би он изразио жељу, то се није могло одбити.

Шарм који је посједовао, култура у опхођењу, образовање и спонтаност плијенили су Бањалучане, а посебно представнице љепшег пола - дивили су му се и славили све његове успјехе готово као своје. Он је био, мада је све чешће избивао из града, чак тим и више, један од најомиљенијих умјетника у нашем граду. Ето, такав однос Бањалучана према Кољи је и након неких његових љутњи и неспоразума у поратном времену, на оне који су водили град, остао до посљедњег дана. А он је у својим пјесмама, посебно циклусу „Бањалучке секстине”, славио Бањалуку и онда када ју је критиковао јер то је био у срцу његов једини вољени град у који се, како је сам писао, „долијетало”, а не долазило.

ПРВА БАЊАЛУЧКА СЕКСТИНА

...човек загледан у могућно увек
замршен је у нитима језика
али сриче своју песму без краја
о Бањој Луци у Бањој Луци
њему су потребна крила од земље
да опет буде онај Икар стари стари

летачи препознају увек
земље изван сна и изван језика
Бањој Луци долећући, пре краја.

Кољини стални повраци у град, па и враћање, посебно када се други пут оженио и са супругом Кристином, Францускињом, стекао у Бањалуци сина Луку, а нешто касније у Француској и Рашка, за нас који смо свако на свој начин, ипак били градска константа, значило је много, имали бисмо осјећај великог појачања нашем бањалучком крхком свијету умјетности. Али његово остајање убрзо би се претварало у нови одлазак, па смо навикнути на та одсуства имали осјећај да је са нама и када није био, увјерени да ће се, ако већ није, а ми то само не знамо, ненадано појавити са новим вијестима које су кријепиле дух и подгријавале машту.

Коља Мићевић је читав свој радни вијек провео као слободан умјетник. Мени није познато да је икада имао радну књижицу, чак ни у издавачкој кући бањалучког Гласа када је уређивао веома познату широм Југославије, едицију Преводи, или као главни и одговорни уредник књижевног часописа Путеви. Само такав посвећеник преводачком умјетничком послу могао је да инспирише и оснажи цијелу плејаду младих преводаца из Бањалуке, али и региона, попут Марија Крснића (њемачки), Зорана Јунгића (грчки и енглески), Душана Пувачића са којим преводи Шекспировог Магбета, Златице Грухоњић (њемачки), Фикрета Цацана (руски), Весне Цакелјић (француски), Ранка Рисојевића са којим заједно преводи Рилкеове Воћњаке, Османа Ђикића (фински), Стевана Мартиновића (мађарски), Сеада Садиха (енглески), Аднане Зељковић (јапански) или мене, кога је

Коља напросто убиједио да преведем десетак пјесама и једну дугу поему „Капетани” са руског језика, пјесника Николаја Гумиљова, за кога је говорио да управо цијели Париз прича само о њему, првом мужу Ане Ахматове, кога је Лењин по повратку из Париза у Лењинград и оснивању грађанског часописа „Аполон”, убрзо оптужио да ради против револуције и бескрупулозно стријељао, 1921. године. И, наравно, Кољину жељу и повјерење, нисам могао изневјерити. Превод пјесама пјесника Николаја Гумиљова објављен је 1987. године у прољећном броју Путева, шест мјесеци прије него што ће београдска Књижевна реч, водеће књижевне новине у то вријеме, посветити Гумиљову читав број свог листа.

У предратној Југославији један од значајнијих преводилачких пројеката био је Кољин рад на превођењу заоставштине Пола Валерија под називом Свеске и управо тим поводом Коља Мићевић је, 1990. године, у знак захвалности за уступање необјављених рукописа организовао Дане Пола Валерија у нашем граду којима је присуствовала и Валеријева кћерка Агата, дародавац Валеријевих ауторских права.

Ратни вихор на простору Југославије, а посебно у Босни и Херцеговини, промијенио је много тога. Посматрајући нас све са дистанце, из Париза, у коме се обрео крајем 1991. године након објављивања у Нишу своје пјесничке збирке Нити, проживљавао је веома тешке дане немаштине и борбе за голо преживљавање, изложен разним информацијама и дезинформацијама оних који су тамо долазили или кроз Париз само пролазили. Тад се повлачи у својеврсну преводилачку изолацију и започиње рад на капиталном пројекту превођења Комедије Дантеа Алигијерија на српски, али потом и на француски језик.

Крајем деведесетих Коља долази у Бањалуку и преузима свој стан у коме је било неколико година смјештено једно избјегло лице са породицом. Тада смо се видјели први пут након седам година. У суморној селидбеној атмосфери преносили смо и враћали у првобитно стање његову привремено дислоцирану библиотеку. Нисмо причали много, а и то о чему смо причали било је везано за Валеријев абецедариј који је имао намјеру да објави. Предложио сам му ријеч слогар коју сам користио у Уводу у слогар, 1985. године када га се није посебно дојмила. Након неколико мјесеци у црногорском часопису Овдје објавио је Слогар Пола Валерија, што ме обрадовало. Чинило ми се да је његов повратак сада све извјеснији. Започео је и са неким пројектима у граду. Још је био активан издавач Дантеона који је водио заједно за проф. др Миодрагом Жилетом Живановићем. Све више је обузет музикологијом. Објављује роман о Моцарту као и вишетомну Лирску историју музике.

Памтићемо га и по изванредној телевизијској серији у десет наставака из области музикологије коју је урадио и као сценариста и као редитељ за Радио телевизију Републике Српске. У преговорима је било и објављивање Комедије, али очигледно за тај пројекат, који је за овдашње прилике изискивао велико улагање, није било довољно средстава у буџету овог медија, након чега Коља одлучује да своје снове оствари у Београду, потом у Паризу, гдје су му живјели синови и супруга Драгица.

Паралелно са ангажманом у Бањалуци и Београду, Коља предано ради у Француској на развоју властите издавачке куће, активан је у раду међународног фестивала пјесника Медитерана у Лодеву, потом Сету гдје је селектор за такозвано српскохрватско подручје бивше Југославије,

држи веома посјећена предавања широм Француске, у Културном центру Србије у Паризу, објављује своје књиге и на француском, води полемике са опонентима неких његових превода, посебно Комедије на француски и ангажује се на промоцији књижевних вриједности са ових простора. Преводио је више пјесника са простора бивше Југославије међу којима и Његоша, Лазу Костића, Кочића на француски језик. У издавачкој кући „Коља, Лука и Рашко Мићевић” у Паризу, 2002. године, објављује и моју књигу изабраних пјесама Ле Рж у преводу Ljiljane Huibner- Fuzellier и Raymonda Fuzelliera. Управо те 2002. године боравећи на сусретима пјесника Медитерана у Лодеву био сам свједок угледа који је Коља имао код многих француских и свјетских пјесника, као и петнаест година касније у Сету, гдје је фестивал премјештен. Са тих свјетских пјесничких сусрета остаће у сјећању многих Кољина незаборавна предавања која су истовремено била и својеврсни перформанси, о Валерију, Игоу, Дантеу. Често их је држао, или изводио, одјенут у небеско плаву мистичну ризу из неког афричког племена, уз подршку при објашњавању античких митских ликова, величанствених цртежа, свог великог пријатеља сликара, српског и француског академика, Владимира Величковића, захваљујући којем ће пријатељству својој Бањалуци, 2006. године, подарити изложбу сјајних цртежа у тушу.

Преводима најеминентнијих писаца са француског језика од средњег вијека до данас, попут Бодлера, Малармеа, Рембоа, Игоа, Аполинера, Валерија, Верлена, Сева, Лафорга, Вијона, као и бројних антологијских избора француске лирике и трубадурске и труверске поезије, Коља Мићевић ће остати упамћен као преводилачка институција која нам је свима, који смо пратили само његов преводилачки

рад, омогућила да и без похађања франкофоне катедре познато научимо све о највишим књижевним вриједностима и култури овог великог народа.

Превод Гаврана Едгара Алана Поа, са енглеског језика, касних седамдесетих, напосто је био разграбљен за неколико дана у бањалучкој Гимназији.

На Сорбони, гдје је предавао као лектор за српски језик, студенте је учио како превести Кочићеве приче, са словеначког на француски препјевао је Сонетни вијенац Франца Прешерна, а пјеснику свог младалачког надахнућа Бранку Миљковићу управо се одужио преводом комплетног пјесничког опуса на француски језик и књига се налази у француској у штампи, али, нажалост, Коља нам је неће на свој изузетан начин ерудите, бранећи сваку преведену ријеч и сваки пјесников стих, никада више презентовати.

У своју Бањалуку дошао је последњи пут, 1. новембра ове године, веома расположен, са радосним вијестима и приједлозима за сарадњу везано за међународне књижевне сусрете, који ће се 2021. године одржати по шести пут, желио је да Град буде спонзор Дантеових дана у септембру (700 година од смрти Дантеа), на који начин би Бањалука идуће године уистину постала свјетска културна метропола. Такође, желио је и да нас обрадује вијешћу да је управо пред објављивањем комплетног пјесничког опуса једног од својих најдражих пјесника из младости Бранка Миљковића на француском језику. Часопису Удружења књижевника Републике Српске Нова стварност који се ево, са малим кашњењем у односу на најаву, појављује својим првим бројем, уступио је ексклузивни прозно-поетски текст „Молебан за композиторе жртве холокауста”...

Дана 2. новембра око пола девет ујутро, Коља ме, тешко дишући, позвао да хитно дођем до њега у собу хотела „Босна” гдје је био смјештен и да позovem неког од кардиолога. Нажалост, по доласку неопходно је било позвати Хитну помоћ. Након дванаест дана борбе за живот, здравствено стање се поправљало и припреман је Кољин излазак из болнице. И поред новог негативног теста на ковид-19, тринаестог дана Кољино стање се нагло погоршало. Седамнаестог новембра, око 18 часова, од последица борбе са немилосрдним вирусом, напустио нас је човјек са којим смо дијелили велики дио живота и умјетничких снова.

Никола Коља Мићевић је био наш бањалучки прозор у свијет, пјесник о чијој поезији ће се тек сада писати, преводилац који је створио властити правац у превођењу, страствени заљубљеник у лијепо, савршени зналац најсложенијих пјесничких форми, поуздани тумач зодијака, мистик који је знао гонетати поруке звијезда... И зато нам остаје да вјерујемо да је наше молбе да не долази, баш сада, у најтеже вријеме пандемије из Париза преко Београда за Бањалуку, свјесно одбијао и супрузи и синовима и мени. Ту гдје се родио, једног фебруара 1941. године у Бањој Луци, „долетио” јој је као у пјесми поново, али сада ношен прстом судбине, да нађе и своје вјечно почивалиште и да би нам био ближе, нама оваквим какви јесмо.

Ово су моја сјећања о Кољи Мићевићу. Вјерујем да ће се испричати на хиљаде нових, и много упечатљивијих од мојих, али надам се да сам успио осликати кроз секвенце из личних контаката и пријатељевања, бар најбитније црте карактера Коље Мићевића, свог узора чисте врлине, истраживача у свјесном, али и заумних пјесничких слутњи и визија,

човјека који се није мирио са ријечју „немогуће” у „пјесничком” преводаштву, пјеснику који је у своје надахнуте преводе и препјеве удахнуо сву љепоту матерњег језика и учинио нас поносним што смо га познавали. У вјечно почивалиште на Градском гробљу у Алеји заслужних грађана Бањалуке, Николу Кољу Мићевића, испратили су 17. новембра у 12 часова, синови Лука и Рашко, супруга Драгица и чланови најуже породице и пријатеља. Почивај у миру драги пријатељу.

Поновни сусрет са тобом, у свјетлости, је неминован.

СТЕВАН ТОНТИЋ

Пјеснички дарови Коље Мићевића

Књижевник Коља Мићевић (1941) преминуо је у уторак, 17. новембра, у Бањој Луци, која га је не тако давно, послије додјеле „Кочићеве награде“, прогласила почасним грађанином. Градски оци имали су за ту одлуку много добрих разлога, свеједно што је овај пјесник и преводилац последњих деценија боравио много више у Паризу него у свом родном граду.

Коља је дипломирао на чувеној Катедри за општу књижевност у Београду, у генерацији која је дала још неке значајне пјеснике, попут Милана Милишића и Милутина Петровића. Њихов омиљени професор Рашко Димитријевић уводио је своје студенте у тајне француске књижевности, посебно поезије, коју је Коља почињао да преводи још као ђак бањалучке гимназије. Француски ће касније постати његов други језик, са којег је превео читаву библиотеку књига.

Бавећи се врло активно, с ријетком страшћу, писањем и превођењем скоро шест деценија, Мићевић је створио књижевни опус завидних димензија. Могло би се рећи да се ради о ствараоцу ренесансног формата. А што је најважније, све што је изашло испод Мићевићевог пера, из његове језичке ковачнице (узгред: Коља је син ковача), понијело је печат изузетног језичког дара. Његов рад у језику и с језиком одаје човјека који је прави poeta ludens, што се понајбоље види из сопствених поетских дјела (као што су, нпр,

Стопа сна, Клавиринт или Римагинације) те многих пјесничких превода. Као преводилац поезије Мићевић је понекад постајао прави чудотворац који је превазилазио и своје знамените претходнике попут Станислава Винавера. Довољно је ту поменути препјеве поезије Франсоа Вијона, за које је добио необично велику похвалу и од једног Мирослава Крлеже: „Препјевао је то у екавици изванредно, управо сјајно, и то је свакако датум у нашем преводилаштву.“

Мићевићева поезија, која се посебно одликује истраживањем изражајних могућности у традиционалним и модерним облицима стиха, остала је – мора се признати - у сјенци његовог заиста грандиозног преводилачког дјела. Он је досад објавио десетак својих поетских књига на српском и приближно толико на француском језику.

У преводилачком опусу Коље Мићевића најзаступљенији су француски пјесници. Мићевић је, као нико прије њега, обухватио цјелокупну француску поезију која је ушла у канон националне књижевности, почев од средњовјековних пјесника па до најзначајнијих имена модерног доба. У том ланцу пјесничких величина, као што су Шарл Орлеански, Вијон, Андре Шеније, Виктор Иго, Бодлер, Маларме, Рембо, Валери, Аполинер, Гијвик и други, Мићевић је нашем читаоцу представио, у књигама изабраних пјесама и у бројним антологијама француске лирике, готово сва врхунска остварења тога пјесништва по којима је оно стицало велики углед у свијету. А за неке класике модерне француске поезије Мићевић је чинио и више од самог превођења њихових дјела. Тако је, на примјер, прије тридесетак година, организовао у Бањој Луци „Дане Пола Валерија“, уводећи

тима свој родни град у сазвијежђе културних центара у којима се публици нуде интернационално релевантни културни програми.

Мићевић је превео и неке од највећих италијанских, шпанских, мексичких и америчких пјесника. Довљно је да поменемо Дантеа, Лорку, Хуану де ла Круз и Поа, чију је славу, тешко преводиву пјесму о гаврану препјевао више пута на француски и српски. А Мићевићев препјев Дантеове Комедије је један од подвижничких подухвата - да је превео само то величанствено дјело италијанске и свјетске књижевности, осигурао би себи достојно мјесто у историји српског преводаштва. Тај подвиг Мићевић је најприје извео у француском језику, подаривши Французима Комедију с римованим терцинама. (Французи су је најчешће преводили у прози.) За тај превод добио је признање Француске академије.

Не треба заборавити да је Мићевић преводио и српске пјеснике, попут Његоша, Лазе Костића или Бранка Миљковића, на француски језик. А словеначка култура може му бити захвална за превод Прешернових сонета.

Своја преводачка искуства Мићевић је описао у књигама као што су Константе и превиди, Прим. Прев. и Афричка легенда, које могу бити врло корисна лектира сваком ко се упушта у осјетљиви преводачки посао. То су оригинално конципирана, жанровски хибридна дјела. Светлана Велмар-Јанковић окарактерисала је Афричку легенду као „изазовно и прелепо писану есејистичку прозу“.

У тој врсту прозе Мићевић се посебно истакао пишућу своја музиколошка дјела, као што су роман о Моцарту и вишетомна Лирска историја музике. Моцарт је, попут Дантеа и Валерија, остао велика и трајна Кољина фасцинација.

Сматрајући да су поезија и музика сестринске умјетности, исконски упућене једна на другу, Мићевић је и у својој поезији и у својим прецјевима одувијек ишао за језичком музикалношћу, као што је у своја музиколошка разматрања уносио поезију.

Живећи између Бање Луке, Београда и Париза, између (често посвађаних) завичаја и великог страног свијета, Коља се није удварао ниједној културној средини, а поготово не владајућим круговима. Политичким једнако као ни културним и литерарним. Понекад је долазио и у сукобе с онима који су изневјеравали његова очекивања. Вехементне полемике с критичарима својих превода сабрао је у посебној књизи под насловом Данте шаље секунданте, у издању београдске Књижаре “Златно руно”, гдје је објавио још неколико наслова новијег датума.

За Кољу је најважнија била припадност слободном духу поезије, чему је служио свим својим моћима и даровима. И до самог животног краја, до којег је стигао вирусним убрзањем суђеног часа.

Смрћу Коље Мићевића српска књижевност, особито преводна, изгубила је изузетно креативног и плодног аутора. Посебно велик, јединствен допринос дао је умјетности превођења поезије. На губитку је, разумије се, и књижевна сцена у Босни и Херцеговини (у Републици Српској, али и у Федерацији БиХ), у Србији, а у извјесном смислу и у тзв. региону.

Вјерујем да ће и књижевни Париз примијетити да га нема, али ће то сигурно осјетити Валеријев град Сет на француској медитеранској обали, у којем се сваког лета одржава велики пјеснички фестивал медитеранских култура, на који је Коља (по молби домаћина) доводио пјеснике

из јужнословенских земаља. Тамо сам у јулу 2019. девет незаборавних дана провео и ја са супругом, дружећи се с Кољом и његовом Драгицом, као и многим другим учесницима фестивала, посебно с језички најближима (из бивших југословенских република). Имали смо свакодневна, двојезична читања на градским улицама и трговима, на обали мора. Упознао сам и преводитељицу моје поезије на француски, Ивану Велимирац, српску пјесникињу која живи у Паризу. Коља ју је анимирао да се позабави мојим стиховима.

С Кољом сам се познавао преко педесет година. Најчешће смо се сусретали у Сарајеву и у Бањој Луци, седамдесетих и осамдесетих година. У Сарајеву је понекад и коначио код мене и моје супруге, а касније и код Војке Ђикић Смиљанић и њеног супруга Османа, кад је Осман завршио своје дипломатске мисије. (Ни Осман ни Војка, агилна уредница часописа “Сарајевске свеске”, нису више међу живима.) Сви смо се радовали сусретима и разговорима с изузетно свестраним књижевником и нашим драгим пријатељем Кољом Мићевићем. Ти су сусрети увијек имали, а сада имају још и више, боју празничних догађаја.

Све у славу поезије и књижевног стварања.

avait un appart-
tement
comme par hasard
et dans un autre temps!

et qui serait même
dix fois
plus grand et suprême,
je crois

qu'il se montrerait
vite assez
minuscule contre ré-
elle pensée

notre imaginatrice
qui nous guide,
qui nage, fine matrice,
dans le vide

(autres)
avec nous (nageurs
décidés à l'
autre d'un majeur
idéal)

et qui nous ouvre
les portes
fortes non d'un Louvre
à l'âme morte

d'un art révolu
où domine
une bizarre volu-
pté à sombre mine, -

mais des rivages
ouverts
où tout n'est qu'image
ou vers

car sur cette machine
à écrire
je trouve ma Chine,
mon empire

(je connais un type
qui est parti
pour le Canada par principe
moi, j'ai-

mais j'ai
a, et les autres
qui c'est
temp. partait en Europe
pêche comme un pêcheur
moi! dans l'eau trop pe
fit se moult
ça vit, un vrai selige,
plus que la dan à table)

je suis...
et en fin de la voie
de ma pensée

qui est appartenant
en dehors des normes,
et même n'appartenant
ni normale,

Vite se mettraient

je crois (et si c'est
et si c'est fait,
et si c'est fait, fois!
si c'est fait, fois!)

VOKI ERCEG

Iz prepiske sa Dragicom Mugošom: ARISE! ARISE!

Mila moja, draga moja,

Ne znam kako da sabijem – a da to ne bude opšte mesto kao: „Kako si?“ – sve što želim da te pitam! Zasad: nadam se da te ćerke paze i da te paze dobro, a znam sve u vezi sa Setom; piši mi!

Sedim na obali mora, u jednoj konobi kakve pamtim sa korčulanske obale, pod smokvom spletenom sa vinovom lozom na čudesan način i sa pogledom na more i jedan maslenik... toliko utisaka, ali prosto, vreme (i obaveze s kojima bortam ovde) i ova nesnosna vrućina mi ne dozvoljavaju da ti pišem opširno, premda čuvam sve te utiske i reči za tebe kad se smiri ovo burno vreme, premda nema bure, čak ni mistrala, samo teško i oporo sunce koje mili i čini se da ni moru nije drago... pijem, ni manje ni više nego Efes, tursko, dobro pivo; rano je za crveno vino.

Pre polaska za Tursku, rekoh ti, u vreme kada smo priveli ili privodili kraju korekturu poslednje verzije Koljinog prevoda Komedije (a avaj! nastavlja se agonija, nećemo uspeti da objavimo Komediju ove godine, i neka te stvari ostanu među nama), započeo sam prevođenje Kameronne muzike Džejmsa Džojlsa. Pokušavam – na najskrominiji ili najiskreniji mogući način – da

napravim korak dalje – kako drukčije nego kao Kolja – u odnosu na druge prevodioce.

Jedan stih: Arise! Arise!, jedne vrlo lične i gotovo erotske pesme Džojša (zbog sublimne jednostavnosti) me je mučio; ponavlja se kao refren (premda, strogo govoreći, i formalno, nije refren, više lajtmotiv): Arise! Arise!. Prosto je: Ustani! Ustani! Dva prevodioca su to rešila: Belić: Preni se, preni i Živanović: Ustani, nisi ustala, što dalje, zbog neobične Džojsove versifikacije svakako otvara nove mogućnosti: rimovati: preni i ustani i rimovati ustala...

Moje rešenje, te noći, pre usnuća, bilo je: Javi se javi, ali mi se činilo odveć kao trik i odustao sam od prevođenja, a onda, pošto sam usnio, Kolja me je probudio, pred sabajle i opomenuo – kratka diskusija oko broja slogova, rekao mi je, prosto (i u snu) – Sad se javi javi i ja sam ustao i preveo celu pesmu u potpunosti, bez osećanja da skrnavam sublimno (ali i jednostavno, jer sublimno je, kaže Kolja ponekad jednostavno kao i čisto!) Džojsovo: Arise! Arise sa Javi se Javi – jer to Džojsovo Arise! Arise! je sugestivno i treba, kao što mi je Kolja rekao, da glasi: Sad! se Javi Javi. I rekoh ti, preveo sam, zahvljujući Kolji celu presmu u dahu, pred sabajle.

Od dolaska u Tursku, pisao sam ti šturo u duhu i na način kako je Kolja pisao – a uvek bih Kolju obavestio gde sam (šta-više, ostaje u momem draft folderu nedovršena el. poruka nakon povratka iz Egipta) – i sad me neki nagon valja da napišem:

Još uvek srh i srsi me prožmu
Kada se setim predvečerja
Punog magle i purpura
Kada su nam javili sa

Internog (a Interno je
Inferno) da nas je Kolja
-- moj Vergilij i više nego otac --
napustio; ti dani, te noći,
draga moja, svi u Nadi,
s tobom, o crni Kolja,
Zar je morao da dođe baš
u crn vakat?
Samo da bi otišao?
Tu noć, noć potpunog
Odsustva,
ili prisustva odsustva,
Zapisao sam: reči se polako
povlače u mene, ali tu (i tamo i u meni), kada se
zgrče, te su reči grč,
i te reči, u stvari,
tada ne stvaraju tišinu.
(Ta tišina još uvek je grubo sukno
koje grebe--da ne upotrebljavam drugu
prostiju reč--moje uspomene, a toliko ih
je lepših, jasnijih i bistrijih, ali sigurno s
razlogom, još uvek:
ćute.)

Voli te tvoj Voki, draga, mila moja Dragice,

P. S. Nepremostiva je moja nemoć da pišem o Kolji – obećavam tekst mesecima – ali svaka reč čini mi se kao šuplja kada pišem (treba mi vremena, za ta, kao što stoji kod Kolje u jednoj pesmi, bremena, u množini); čitam, onda, patetične ili pak lišene patetike lamente, vidim u tim tekstovima nekakve ponavljane

mizascene o neshvaćenom geniju, tautologija jedne neshvaćenosti, a Koljina jedinstvenost se čak i u tome gubi... Umesto toga, bolje da umesto mene progovori Davor Beganović; on je, pre desetak godina pisao, za Oslobođenje, prikaz, kritiku, moje prve knjige Senka, to je zbirka pripovedaka, ali nisam ja jedini na koga je Kolja, na pisce mlađe generacije gotovo presudno uticao (potraži: Lana Bastašić) – ne mogu dalje, ne mogu više od ovoga!

(Iz teksta Davora Beganovića o knjizi Senka):

(...) Budući da sam rad prihvatanju izazova takvoga tipa, posvetit ću se, nakratko, onome što taj metatekstualni dio pripovjednoga teksta nudi. Već prva rečenica uspostavlja jasan okvir utjecaja:

„Reči h r o n o – o r g i j a i k l a v i r i n t 'nežno su otuđene' od Kolje Mićevića, Vodolije.“

Kolja Mićević je najznačajniji i najplodniji bosanskohercegovački prevoditelj, pjesnik iznimnoga osjećaja za jezik, nepravedno zaboravljeni romanopisac (Afrička legenda) i samosvojan esejista koji je uvijek spreman govoriti kako o vlastitome stvaralaštvu tako i o stvaralaštvu drugih. Uz sve to on stoji kao, vjerojatno posljednja, kulturna ikona predratne Banjaluke, čovjek enormne energije i nevjerojatan animator i moderator književnoga i ne samo književnoga života u tome gradu. Već mu je Lana Bastašić u Trajnom pigmentu uputila mig poštovanja. Njezinoj se gesti sada, intenzivnije i dublje, pridružuje Voki Erceg. Drugi „stav“ preludija pokazuje u kolikoj je mjeri Erceg duhovni sljedbenik Mićevića. Naime, u njemu pruža poetičke informacije o odnosu prema jeziku naglašavajući svoju ekavicu ali istovremeno ukazujući i na prodore ijekavice (ali i leksičkih elemenata

koji ne spadaju u standardni srpski idiom), motivirajući je položajem pripovjedača koji „u nedoumici ili nehotice i spontano štrcnu zvučni mlaz inačica (varijanti) jezika...“ Prisjetimo li se Mićevićeve i diskurzivno razrađene potrebe za miješanjem dvaju jezičnih varijanata istoga jezika, spovođenog u vrijeme koje je bilo daleko manje rigidno od ovoga u kojemu smo sada prinuđeni obitavati, vidjet ćemo da se mladi banjalučki prozaist i tu pokazuje njegovim učenikom. Nadalje, i usvajanje Mićevićeve fascinacije glazbom još jedan je moment u kojemu se prepoznaje čin Ercegovog imanentnog prevrednovanja značaja te doista jedinstvene figure na kulturnoj sceni bivše Jugoslavije.

Voki Erceg, Izmir, 10. 8. 2021.

MARTA MILOŠEVIĆ

Sećanje na Kolju

Upoznala sam Kolju još kao malo dete, koje je tek zakoračilo u svet muzike i oboe, i jedna od stvari koje će mi zauvek ostati u sećanju, jeste ta da mi je prve originalne note koje sam ikad posedovala Kolja samoinicijativno doneo iz Pariza. To je bio prvi gest podrške koji sam dobila od njega, a bilo ih je dosta; svaki put kada bi dolazio u Beograd i držao književno veče, zvao me je da mu gostujem, tj. da odsviram nešto. Bila je privilegija poznavati osobu koja toliko ljubavi gaji prema muzici a da se njom profesionalno ne bavi. Čak, sigurna sam u to da je Kolja muziku voleo više i na lepši način nego većina muzičara koje poznajem. Svaki put kad bismo pričali, rekla bih mu koji repertoar trenutno vežbam ili sviram, a oboistički repertoar često uključuje manje poznate kompozitore koji su uglavnom i sami bili oboisti, i nikad ne očekujem da neko ima bilo kakvu predstavu o tom kompozitoru, ali Kolja je uvek znao i o kome se radi, a i više od toga, tako da sam ja često čula nešto od njega u vezi sa mojim repertoarom što ni ja sama, kao oboistkinja, nisam znala. Celu ovu priču provlačim kroz temu muzike jer je to nešto što me je spojilo sa Koljom. Ono što mi je možda još više značilo, od te zajedničke ljubavi prema muzici, jeste neizmerna podrška i vera koju sam osetila, što mi znači i dan-danas, jer jako retko nailazim na to da neko veruje u nekoga, još manje u mene. Kad sam bila dete nisam bila svesna vrednosti te podrške, ali danas i

te kako jesam. Kolja će mi uvek ostati u sećanju kao velika, originalna, znatiželjna i renesansna ličnost koja je verovala u umetnost, i samo sećanje na njega je nešto što mi daje inspiraciju. Sreća je upoznati takvu osobu.

LES
ELOIGNEMENTS
MONSIEUR LESBART

[exsangne]   [extrême]

qu'il parle tristes
les langues en route
et les langues
dans les langues
Parfois, en route
les langues
les langues et les langues
ou regards

Le cours des routes
et les angles
contre le monde
qui se change

[1 2 3 4 5 6 7]

LES
ELOIGNEMENTS

MONSIEUR LESBART

La pièce où je
vis, dors, parle,
mange, lis, bouge
(pas trop, par le
chemin rétréci!);
la chemise, où je
fais mes récits
en vers rouges

et verts, est si
petite (quoique
pas une pessimiste cloaque!)

que chaque mou-
vement doit
être extrême ou
très adroit

exemple, mon
noir télé-
phone à l'ample son
Si un Tel est tel

si quelque
ou une Telle souhai-
-tent bel
et bien user de ce jouet
inventé par Bell

pour me fair un ami-
cal appel
(Do-Re-Do-Si-La-Mi!)
sans sel
DO RE MI DO LA MI!

je réponds si vite
à ce bruit
(à cette sonore visite!)
car je puis

[1 2 3 4 5 6 7]

LES
ELOIGNEMENTS

2
3
35

☀️

essence!

avec une telle
et ce qui
une telle

DO RE MI DO LA MI

MI

Do Re Mi Do La Mi

40 33 45 45

Font 17 R op 31 N=2

Apprenti
alors, etc.

SERBICA: ***Intervju s Koljom Mićevićem 2011.***

In memoriam

Kolja Mićević (1941-2020)

***Artiste polyvalent – poète, traducteur, musicologue... –
Kolja Mićević est décédé le 17 novembre à Banja Luka. Il était
un ami fidèle et un collaborateur précieux de notre revue. Pour
lui rendre un dernier hommage nous republions une interview
qu'il a accordée à Serbica en 2011.***

TRADUIRE, MOURIR UN PEU

l'entretien avec Kolja Mićević

Changer le rouge
en bleu

ou

Traduire, c'est séduire

ou

Traduire, mourir un peu

[Fragments d'une causerie]

Serbica : De quand date votre première traduction ?

Kolja Mićević : 1959, au printemps. Un après-midi au lycée, pendant un cours de français, notre professeur, la regrettée Dragica Mirjanić, nous a dicté un poème de Paul Verlaine, *Le ciel est par-dessus le toit...* (à l'époque, la poésie était encore un élément pédagogique) en nous proposant de le traduire. J'ai traduit, spontanément en vers, avec des rimes, etc. C'était maladroit, je le sais... j'ai toujours cette traduction ! J'ai passé une nuit blanche, persuadé que j'avais fait une bêtise en traduisant le poème de Verlaine en vers, plutôt que mot à mot, mais le lendemain Mme Mirjanic parlait déjà à toutes les classes de ma « magnifique » traduction » ...

– Cette méthode d'apprentissage de la langue à travers la poésie n'existe plus !

– Non, et c'est dommage ! Car, en lisant les bons poètes on comprend - sans douleur - l'esprit et même la grammaire d'une langue étrangère. Un autre événement s'est passé pendant ce cours de langue française, au printemps 1959 ; assise à côté de moi, à ma gauche, au dernier banc de la rangée du milieu, se trouvait Andja – la classe était mixte, filles et garçons – qui a fidèlement copié ma traduction de Verlaine ! Mais Mme Mirjanić ne l'a pas critiquée pour cela mais, au contraire, elle a dit qu'à sa place elle aurait fait de même ! Très tôt j'ai eu l'intuition – sans le comprendre encore – que traduction rime avec séduction.

– Votre professeur a accéléré votre découverte de ce don de traduire, qui dormait en vous...

– Grâce à elle, j'ai « gagné » quelques années qui valent de décennies ! Grâce à elle, j'ai découvert d'un seul coup une grande partie de la poésie romantique française et, avant de terminer le lycée, j'avais traduit *Les Nuits* d'Alfred de Musset, surtout celles de Mai, et de Décembre, et une quarantaine de

poèmes, pour la plupart, des sonnets, de Baudelaire ! Ma voie était tracée...

– Comment vous définissez-vous ? Traducteur ? Poète ? Essayiste ? Musicologue ? Astrologue ?

– Traducteur, mais uniquement de la poésie, et uniquement de la poésie soumise aux strictes règles ou contraintes de la forme, ballade, sonnet, quatrain, depuis l’an 1000 – où Fulbert de Chartres écrivit le poème et la mélodie pour Philomène – à nos jours.

– Poète ?

– J’ai publié huit recueils de poèmes en serbe, aux jolis titres: Le pied du Rêve, Les fils, La Mer, Eros in Melos, Klavirint, Etat de Personne, Le Cristal des souvenirs, Vinovnik (un titre assez intraduisible). C’est assez, assez.

Le lit défait

– Essayiste ?

– La poésie, comme la vie, a besoin de commentaires ; j’ai publié cinq livres d’essais, dont trois sur la traduction, Constantes et variables, La Légende africaine et N. d. T.; et les deux derniers sur les huit poètes symbolistes français (Corbière, Verlaine, Mallarmé, Laforgue, Cros, Rimbaud, Nouveau, Lautréaumont) ainsi qu’un livre sur les quatrains de circonstance de Mallarmé, L’Aile du Temps se renferme, une sorte de biographie de ce poète que les Français considèrent encore trop difficile.

– Musicologue ?

– Ma « musicologie » repose sur une écoute systématique de la musique et la lecture de livres sur la musique ; je suis autodidacte, je me considère comme un musicologue sauvage. Mais, je suis certainement l’un de ceux qui, au cours de ces cinquante dernières années, ont entendu le plus de musique (classique, et

autres); ma manière de travailler et de vivre – je ne sors pas le matin, je ne vais pas au bureau..., je n’ai jamais gagné ma vie dehors – me permet le luxe réservé à une élite d’écouter chaque jour d’énormes masses sonores. Ainsi, grâce à cette expérience, j’ai écrit un livre sur Mozart et Scarlatti (Mozart rencontre Scarlatti), un autre sur les cantates de Bach (Monde, bonne nuit !), un autre, MOZART, LE CRIME DE MARIE-THERESE, et en ce moment je termine mon Histoire Lyrique de la Musique, de Pythagore à Bach, en quatre volumes, pour un éditeur de Belgrade !

– Pourquoi Mozart et Scarlatti ?

– Je connais par cœur toutes les 555 (+ 1) sonates de Scarlatti et les 27 concertos pour piano de Mozart ! En écoutant et en réécoutant ces sonates et ces concertos, un jour j’ai entendu un tout petit motif, de guère plus d’une seconde et demie – mais magnifique – d’une sonate de Scarlatti, dans le premier mouvement du 11ème concerto pour piano de Mozart ! Eurêka ! Ça a été pour moi une révélation, autour de laquelle j’ai fait une enquête musicologique fascinante en vers et en prose, pour expliquer cette rencontre qui avait jusque-là échappé aux mozartiens, ainsi qu’aux scarlattiens de plus en plus nombreux dans le monde.

– Pourquoi Bach ?

– C’était inévitable ; depuis 1964 j’écoute les cantates de Bach, je les connais toutes et même dans des interprétations différentes – mais Karl Richter est incomparable –, j’ai traduit certaines de ces cantates et, pour fêter, à ma manière, la fin du millénaire, et le début du suivant, j’ai raconté la vie de Bach, en prenant le titre de la 82ème cantate, Welt, gutte Nacht ! C’était aussi pour moi une façon de rendre hommage à Karl Richter et Agnès Giebel grâce à qui, et à son interprétation de la cantate 51,

Jauchzet Gott in allen Landen, j'ai senti, dès le début, la puissance et la beauté du chant bachien. C'est elle qui m'a fait découvrir la musique vocale. Jusqu'à 1964, je n'aimais que la musique orchestrale.

– Quel rapport entre Mozart et Marie-Thérèse ?

– Fatal ! La mozartologie est une belle science, mais aucun mozartologue – à ma connaissance – n'a jamais commenté convenablement la lettre de Marie-Thérèse du 12 décembre 1770 dans laquelle elle interdit à son fils Ferdinand de prendre le jeune Mozart comme musicien à sa cour en Lombardie! Mozart, qui en ce moment n'avait pas plus de quatorze ans, ignorait l'existence de cette lettre, que j'appelle « lettre-guillotine ». Le poison de ce décret secret a détruit la carrière de Mozart, je le montre très clairement pour que la Despote soit enfin accusée de crime : la vie de Mozart est un holocauste en une personne. Antonio Salieri a été inventé par l'administration autrichienne pour expliquer au monde la mort misérable du plus grand génie autrichien, quoique Mozart ne se soit jamais senti ni déclaré autrichien ! Malheureusement, les artistes comme Pouchkine, Rimski-Korsakov, Scheffer et Forman – surtout Pouchkine et Forman – ont soutenu cette thèse sur l'opposition de deux artistes dont l'un (Mozart) est un créateur génial et l'autre (Salieri) un médiocre ! Cette simplification a beaucoup nui, car le vrai conflit était ailleurs, entre l'artiste et le pouvoir, ou plutôt entre le pouvoir et l'artiste, l'impératrice et Mozart. Il n'est pas trop tard de jeter une nouvelle lumière sur ce malentendu... Le livre MOZART, LE CRIME DE MARIE-THERESE sort au mois d'avril et, avec mon éditeur, j'intenterai un procès contre celle-ci !

– Astrologue ?

– Je pratique, depuis assez longtemps, l'astrologie lyrique, c'est-à-dire j'applique mes observations astrologiques, surtout

sur les poètes que je traduis et les musiciens que j'écoute. J'ai fait quantité de découvertes...

– Vous pouvez donner un exemple ?

– Pour comprendre le personnage du Serpent de Paul Valéry – et sa fameuse phrase après la nuit de Gênes, en octobre 1892, il faut tuer cet animal sensibilité – il n'est pas interdit de savoir que le poète sétois était né sous le signe du Scorpion ; le Serpent de Valéry est le séducteur – c'est lui qui pousse La Jeune Parque à cette incroyable self-analysis, cette autoanalyse nocturne au lit après la morsure... – celui qui a transformé la queue du Scorpion en langue, ou mieux : le Serpent de Valéry est le Scorpion perfectionné... J'ai développé cette idée en 1971, pendant une conférence à Belgrade pour le centenaire de la naissance de Paul Valéry. Agathe Rouart-Valéry, fille du poète, a beaucoup aimé mon explication « le Serpent est le Scorpion perfectionné » ! Et elle m'a dit que son père n'était pas « fermé » à ces petits riens ésotériques ! Mon septième recueil poétique écrit directement en français porte le titre Monsieur le Serpent ! J'aurais pu l'intituler « Mon Valéry » ...

Dante aussi est un cas astrologique exceptionnel ; outre que tous les signes du Zodiaque, sauf la Vierge – ce qui bien montre combien Dante est un astrologue délicat – apparaissent dans LA COMÉDIE, dès le début jusqu'à la fin, dans le chant XXII du Paradis Dante déclare, dans un passage magnifique d'une vingtaine de vers, appartenir à la famille des Gémeaux ! Même les exégètes les plus sérieux – ceux qui n'aiment pas jouer avec les signes astraux – ont accepté cette image de Dante, et ont conclu que Dante Alighieri est né vers la fin du mois de mai, tandis que Dante, une fois encore, peut-être feint, nous induit en erreur, et pose un piège ! Parce que, connaissant si bien les qualités de chaque signe astrologique, il savait que nul autre, à l'exception

de quelqu'un né sous le signe des Gémeaux, n'aurait pas pu faire un tel voyage, c'est-à-dire écrire un tel livre, LA COMÉDIE ! En conclusion : Dante est peut-être réellement né vers la fin du mois de mai, ce qui, dans ce cas, est une extraordinaire coïncidence ! Nous pouvons dire qu'il a été « choisi » par les étoiles ; mais si nous supposons que Dante n'est pas né au mois de mai, son choix du signe des Gémeaux – indispensable pour écrire La Comédie – serait une grande preuve de sa conscience créatrice et de son libre-arbitre : il suggère que nous pouvons choisir notre signe, différent de celui qui nous a été donné au moment de notre naissance ! Et ainsi influencer notre destin ! Un Lion ou un Verseau – des signes beaucoup plus forts que celui des Gémeaux – jamais ne pourraient écrire La Comédie qui exige de son narrateur et principal personnage des faiblesses, des chutes, de constantes incertitudes, des sentiments que ni un Lion, ni un Verseau, par exemple, ne supporteraient sans se révolter !

– Tradutore-tradittore dit la célèbre expression italienne...

– Une expression agressive et lamentable qui a fait beaucoup de mal à l'art de traduire, et qui a démoralisé maints poètes de devenir de bons traducteurs ! C'est un jeu de mots salonique (de salon !), gratuit, lancé un jour par un esprit paresseux, non ludique. Je le refuse. Pourquoi le traducteur (de la poésie, parce que ici nous sommes dans la poésie) serait plus grand tradittore que n'importe quel autre artiste, peintre, musicien, voire le poète dont il traduit des vers... ! On peut être mauvais traducteur, de même que l'on peut être mauvais poète, mais traître, non. Je refuse ce mot !

– Qu'avez-vous fait contre cette agression ?

– D'abord, j'ai inventé en serbe une autre expression qui, je pense, correspond mieux à l'acte de traduction : prevodilac-previdilac. L'expression est intraduisible en aucune langue ; le personnage de p r e v i d i l a c – est formé sur le mot p r e v i d –

une faute commise en songe, comme je l'explique, et qui, par-là même, contient peut-être une nouvelle beauté. Mon *previd* n'a rien à voir avec le même terme qui, dans le jeu d'échecs, signifie une erreur fatale où le roi est mis échec et mat et la partie perdue.

– En français on a trouvé une expression plus douce : Si la traduction est belle, elle n'est pas fidèle...

– Même Valéry le dit dans sa préface – capitale – pour la traduction – magnifique et testamentaire – des *Bucoliques* de Virgile. Pourtant je pense que la beauté peut être fidèle. Pour moi, en français, traduire et séduire sont des pseudonymes, le Traducteur est un Séducteur, celui qui laisse la trace du cœur ! J'ai beaucoup réfléchi en français sur le traducteur et la traduction. Dans l'un de mes recueils poétiques écrits en français, j'ai paraphrasé le premier vers, *Partir, c'est mourir un peu*, d'un rondeau fameux d'un poète aujourd'hui tombé dans l'oubli dont je ne me souviens que très vaguement du nom, Edmond H..., mais dont je sais qu'il était parmi les huit poètes qui veillèrent Paul Verlaine, en janvier 1896. Voici le début de mon rondeau :

Traduire, mourir un peu
en Celui que l'on aime !
Qu'un quelconque poème
montre ce que je peux :
changer le rouge en bleu !
Ô Jouissance, Joie, Jeu ! [etc.]

– On a l'impression que pour vous la traduction est un champ d'expression assez intime, même autobiographique ?

– Le texte que l'on traduit est sacré ; mais cela ne nous oblige pas à le lire et à le traduire à genoux ; au contraire il nous pousse à nous envoler ! J'aime cacher dans mes traductions des

messages invisibles, des signatures personnelles qui sont, pour moi, le signe d'un travail bien fait. Par exemple, j'ai signé de mon nom en acrostiche la dernière des trois ballades – celle avec le fameux refrain : Mais où sont les neiges d'antan ? – du début du Testament de Villon :

Кнеже, немојте трошит збора,
Оплакујућ та лица знана,
Љути се напев вратит мора:
Ал' где је снег од лањских дана?

Quand on sait que Villon avait paré ses quelques magnifiques poèmes d'acrostiches, dans lesquels on lit et ses nom et prénom, le mien a une raison d'être. Mais, dans mes éditions de Villon je ne le mets pas en caractères gras, il n'est visible que pour ceux qui savent voir !

– Est-ce l'unique cas... d'acrostiche personnel dans vos traductions ?

– Si tel était le cas, je ne le mentionnerais pas... Cet acrostiche est venu, si je peux dire, de lui-même, puisque le mot Prince – par lequel commence l'envoi, strophe finale de chaque ballade de Villon – commence, dans la traduction serbe, par mon initiale, K ! Donc, il s'agit d'un (heureux) hasard. Mais il y a d'autres acrostiches dans mes traductions que j'appelle « vous » ; par exemple, en terminant le roman en vers La Châtelaine de Vergy, d'un auteur anonyme du XIIIe siècle, j'ai éprouvé une telle joie d'avoir si bien réussi cette traduction, que j'ai mis, dans les sept derniers vers, le nom de ma femme ! C'est un acrostiche assez rare :

Da svuda ljubav treba kriti.
Retko onaj šta dobije
Ako nekom nju otkrije;
Glasno izreć je ne valja,
Inače smo usred ralja
Crnih zlica koji uprav'
I vrebaju tuđu ljubav.

Mais, l'acrostiche personnel le plus mystérieux que j'aie fait se trouve à la fin de ma traduction en serbe de LA COMÉDIE de Dante, qui a créé trois acrostiches – un pour chaque cantique: NATIO, VOM et LVE – dont les commentateurs ne parlent pas, ou vaguement, car la technique poétique de Dante ne les intéresse pas, ou ils en ont une sacrée peur ! M'approchant de la fin du Poème, j'ai voulu cacher ma signature, ce que j'ai fait dans le chant XXXII du Paradis, les vers 116 et 118 :

Ал' очима сада следи ме док си на
месту, и врле бележи племиће
те империје правде и истинâ.
А та два, којим срећа скупа свиће,
пошто је њима...

– On dirait que le traducteur profite du poète !

– Pas plus que le poète du traducteur! Mais je n'ai jamais confondu en moi ces deux terribles personnages ! L'un ignore ce que fait l'autre... Tous deux mènent des vies séparées... Mais dépendent fatalement l'un de l'autre.

Bordeaux - Paris, mars 2011

ALBERTINE BENEDETTO

La Vie n'est pas un palindrome

« Nous n'irons, elle et moi
émus et gais plus cueillir ces muguets »

Ces vers extraits du recueil *Le Lit défait* fixent une image de Kolja Mićević que j'aimerais garder : celle d'un homme facétieux et tendre. D'autres que moi rendront hommage à son immense culture tant littéraire que musicale. Je n'avais jamais jusqu'alors – c'était en 2014 au Festival des Voix Vives de Sète – rencontré une personne d'une telle érudition, qui plus est dans une langue et une culture qui n'étaient pas les siennes mais dont il s'est emparé avec fougue, autorité, sensibilité extrêmes. Qu'il s'agisse de nous embarquer « sur un vers de Dante » ou dans les charmes de la poésie de Paul Valéry, rien ne lui faisait défaut. Et surtout pas une verve de conteur, un plaisir à surprendre son auditoire, une passion telle que nous le suivions dans toutes les forêts obscures.

J'ai osé l'aborder cette année-là parce que, comme lui, j'aime écrire des sonnets et jouer avec les mots. De là date ce que je peux bien appeler une amitié. Je ne l'ai pas beaucoup connu, assez cependant pour déplorer sa disparition si brutale. Quelques lettres ou mails, quelques rencontres à Paris ou à Sète jusqu'à cette promenade toute une après-midi à Belgrade où je me trouvais grâce à lui, invitée par l'Union des écrivains serbes. Il m'emmena déjeuner dans son restaurant favori puis à pied jusqu'au parc Kalemegdan et à la Forteresse dominant le fleuve.

C'est là qu'il m'dina parla de sa jeunesse, de ses études et de ses premières années à Paris. Je me souviens de notre promenade dans la douceur de septembre et de mon émotion à entrer dans l'intimité d'un homme que j'admirais. Je me souviens lui avoir demandé pourquoi il s'intéressait à ma poésie après tant de poètes de haut vol, alors que je me sentais si humble. Sa réponse fut généreuse, preuve aussi de sa curiosité, de son ouverture d'esprit.

Il me reste ses traductions de quelques uns de mes poèmes et j'en suis fier car je sais à quel point il fut un grand traducteur. Il me reste celle de la Comédie de Dante dont il fut un passeur, sans doute méconnu en France. Et la musique de sa voix dans mon prénom.

Une dernière image. À Sète l'an dernier, assis sur l'escalier du lycée Paul Valéry, au milieu de sa grande famille, ses fils et de merveilleux enfants blonds, avec une petite fille toute de grâce qui virevoltait, Kolja était heureux.

Pour Dragica
Hyères, 1er mai 2021
Albertine Benedetto

ALBERTINA BENEDETO

Život nije palindrom

Nećemo više ići ona i ja
ganuti od sreće da beremo te đurđevke

Ovi stihovi koji se nalaze u zbirci *Raspremljeni krevet*, slika su Kolje Mićevića koju želim da sačuvam: slika razigranog i nežnog čoveka. Osim mene i mnogi drugi će odati počast njegovoj ogromnoj književnoj i muzičkoj kulturi. Nikada do tada – a bilo je to 2014. na festivalu *Živi glasovi u Setu* – nisam srela osobu tolike erudicije, utoliko pre što nije bila na njegovom jeziku i kulturi, ali koju je usvojio sa žarom, autoritetom i izuzetnim senzibilitetom. Bilo da nas je poveo na put sa „jednim Danteovim stihom“ ili u šarm poezije Pola Valerija, u svemu je bio izuzetan. Naročito svojim žarom pripovedača, uživanjem da priredi zadovoljstvo slušaocima, i sa onom strašću zbog koje smo ga pratili kroz sve mračne šume.

Usudila sam se da mu priđem, te godine, jer kao i on, volim da pišem sonete i igru reči. Od tada je počelo ono što mirne duše mogu nazvati prijateljstvom. Nisam ga dobro upozнала, ali ipak dovoljno da tugujem zbog njegove iznenadne smrti. Par pisama ili mejlova, par susreta u Parizu ili Setu, sve do one šetnje čitavog jednog popodneva Beogradom, u kome sam se zatekla zahvaljujući njemu, na pozivu Srpskog književnog društva. Poveo me je na ručak u svoj omiljeni restoran, a onda pešice do Kalemegdana i njegove tvrđave koja se nadnosi

nad reku. Tu mi je pričao o svojoj mladosti, studijama i prvim godinama u Parizu. Sećam se naše šetnje tog blagog septembra i svog uzbuđenja što sam mogla bliže da upoznam čoveka kome sam se divila. I sećam se da sam ga pitala zbog čega ga zanima moja poezija uz toliko izuzetnih pesnika. Njegov odgovor je bio velikodušan, dokaz njegove radoznalosti i otvorenosti duha.

Ostaju mi njegovi prevodi nekoliko mojih pesama, i to me čini ponosnom jer znam u kojoj meri je bio veliki prevodilac. Ostao mi je i njegov prevod Danteove Komedije, čiji je bio izuzetni tumač, nažalost, nedovoljno poznat u Francuskoj. I muzika njegovog glasa u mom imenu.

Poslednja slika: prošle godine u Setu sedeći na stepeništu gimnazije Pol Valeri, okružen svojom velikom porodicom, sinovima, predivnom plavom decom i onom dražesnom unučicom koja je lepršala okolo. Kolja je bio srećan.

Za Dragicu

Ijer, 1. maj 2021.

Albertina Benedeto

ANTOINE SIMON

Kolya

(hommage)

Un soir de 2010 à Sète
un noyau qui ressemblait à l
une réunion de poètes
vers la fin juillet décida
que la rime était obsolète

c'était à l'heure du repas
certains mordaient dans leurs sandwich
d'autres avaient choisi leur plat
un certain Kolja Micevic
à nos mots communs s'agrippa

tous deux nous eûmes un échange
assez long pour être sûrs de
souffrir du même mal étrange
qui nous fait chercher tous les deux
les sens où chaque mot s'enrange

l'écho de chaque mot transporte
dès qu'il s'accroche à ses voisins
les sons qui nous ouvrent des porte

sur l'appréciation des lointains
en restant notre place forte

où la cadence des marteaux
de forges pythagoriciennes
invente une musique aux mots
une rythmique très ancienne
d'où Nerval tira son château

avec la dame son absente
d'une autres existence connue
comme la Beatrix de Dante
qui nous portera jusqu'aux nues
à la fin des humeurs violentes

l'année suivante à ton invite
Smederevo pour quelques jours
pour toi j'avais écrit très vite
il s'met des rêves au grenier pour
l'hiver que tu trouva licite

nous serons chaque année depuis
lors pour fêter ensemble à Sète
de vives voix la poésie
en souhaitant que ça ne s'arrête
ni pendant ni après nos vies

Fraser, édition franco-serbe à paraître en 2021

Les deux premiers vers paraphrasent les deux premiers vers
de La chanson du Mal Aimé de Guillaume Apollinaire

ANTOAN SIMON

Kolja

(omaž)

Jedno večer 2010. u Setu
u krugu se nađe
šačica pesnika
i krajem jula odluči
da je rima zastarela

beše vreme za večeru
neki uzeše sendviče
drugi naručiše jelo
izvesni Kolja Mićević
za naše reči se uhvati

on i ja razgovarismo
dugo i zaključismo
da je ista čudna boljka
koja obojicu tera da
tražimo slojeve smisla

eho koji reči nose
između sebe u nizu
zvuke koji otvaraju
razumevanje dalekog
ostajući ovde gde smo

gde kadenca čekića
pitagorejskog nakovnja
stvara muziku za reči
vrlo staru ritmiku
iz koje Nerval daje dvor

sa svojom odsutnom damom
iz drugog života znane
kao Danteova Beatriče
koja će nas dići u nebo
posle tih ljutih reči

sledeće godine na tvoj poziv
u Smederevo na koji dan
za tebe hitro napisah
on seje snove po ¹ tavanu
za zimu što ti odobri

od tada svake godine
zajedno slavimo u Setu
živim glasovima poeziju
želeći da nikada ne prestane
ni tokom ni posle naših života

---

¹ s' met des rêves au – anagram za Smederevo.

ENAN BURGOS

Vino prijateljstva

Želim da izbegnem pompezne hvalospeve jedinom slušaocu mojih muzičkih kompozicija: mojem predragom i nezaboravnom Kolji, jednom od mojih retkih prijatelja sa kojim sam delio strast prema Malarmeu i Danteu. Želim da izbegnem i najmanju patetiku, nju Kolja ne bi podneo, pošto je bio i nastavio da bude čovek izvan vremena. Melodija sa velikim M, uvek prisutna u njegovoj poeziji, uprkos njegovom „odlasku“, nastaviće da, poput zvončića enigme, večno odjekuje izvan moda i pravila. Ali, želim da sa vama podelim našu poslednju e-mail razmenu od 7. avgusta 2020, nedelju dana posle našeg susreta na Voix Vives (Živi glasovi) u Setu, gde smo pili vino prijateljstva slaveći život uprkos tog zlokobnog doba kovida.

Kolja:

„Dragi Enane, sve što radiš je dobro, zašto nisi poznatiji? Neki od tvojih crteža me jako podsećaju na Egona Šilea, a to je i najveći kompliment koji ti ja mogu dati... Što se tiče tvog nepovoljnog mišljenja o religioznoj muzici, ono je malo preoštro za mene koji nisam vernik! Jako mnogo sam pisao o svim tim kompozitorima, počev od Fulberta iz Šartra (iz 1000. godine) i tokom sledećih osam vekova, i moj je zaključak: svi ti veliki (njih stotinjak, uključujući Žoskena, Palestrinu, Lasa, Kabezona, Talisa...) kada su komponovali mise, oratorijume, motete i kantate, bili su nesretni ili zaljubljeni ljudi (kao ti i ja), retko da nisu, sem osrednjih, ali osrednji su svuda, naročito u poeziji, pošto je to tako lako biti, a lakoća je mrskija od religioznosti. Ili sam, možda, loše shvatio tvoju misao...

A među tvojim kardinalima bilo je i pravih mecena koji više danas (za nas) ne postoje.

Mislim na tebe i Korinu, koju Dragica i ja pozdravljamo.“

Enan:

„Najdraži Kolja, jako cenim našu dragocenu razmenu mišljenja.

U tebi vidim pesnika, slobodnog, izvan moda, sa pogledom deteta, a to znači radoznalog i spremnog na „čudesa“.

Za mene nije važno da li sam poznat ili nisam, a što si, nažalost, dobro primetio. Ono što stvarno cenim su dela! Tim gore po mene! Ti osrednji odlučuju o ljudskoj slavi i sudbini sveta. Šta raditi u očekivanju? Plakati? Svakako ne! Delovati, da!

Još od najranijeg detinjstva postao sam odani dionizijevac – on je jedini bog kome prinose darove. Zauzvrat, to mi je pomoglo da na izvesni način „igram“, izbegnem robovanju stvarnosti, da sudelujem u igri kreativnog nereda, i paganskog i sakralnog. Sakralno i pagansko, kada je reč o muzici stapaju se, to su dva mađioničara „Velikog Jedinstva“! A to nema nikakve veze sa religijom. Ipak, to je ta dijalektika koja hrani velike duhove kao što su Bah, Monteverdi, Palestrina, i svakako Talis, Debisi, Fore, Ravel, Fransis Pulank, Olivije Mesijan, Đerđ Ligeti, Lučiano Berio, Džon Koltrejn i toliki drugi... a potom najnadahnutiji i muzičar svih nas: naš obožavani Malarme! Nema potrebe da tebi objašnjavam zašto sam ga stavio u ovaj spisak.

Šaljem ti svoj tekst na francuskom „CODA“ ili „La symphonie des homophones“ koju nameravam da uskoro postavim u pozorištu.

Moje prijateljstvo Dragici i tebi

Enan

PHILIPPE TRANCELIN

A Kolja

(Ce soir d'apprendre tardivement ton échappée)

Valery mit un jour en lui sa lettre
Dante en garda le secret

Traduire fut sa chair (e)
en transparence dans le poème...
la clef qui tourne autant de fois
qu'il faut à la bêche pour déterrer le vent

Je l'ai vu du marteau sur l'enclume
rougir l'énigme de la rime
Entendu renverser du sens
L'invariable écho

Comme un grand bois de vivre
dans la bibliothèque abandonnée
Il lia la sève
à l'écorce des mots

Changeant le livre en continent
d'écrire
l'entendre

en bonheur de rosée sur la mousse
Je me souviens Kolja
de ton sourire à quelque instance de ton accent
cette finesse emplie d'insomnie
l'aller d'un ciel humain dans sa clarté pensive
du poète au poète pareil
cette continuité des laboureurs d'ailleurs

5 janvier 2021

FILIP TRANSELAN

Za Kolju

(večeras, na zakasnelu vest o tvom odlasku)

Valeri jednom u njega stavi svoje slovo
Dante sačuva tajnu

Prevođenje je bilo njegova plot
vidljiva u pesmi...
ključ koji se okreće onoliko puta
koliko treba ašovu da iskopa vetar

Video sam da čekićem na nakovnju
    isijava tajnu rime
Čuo da premeće značenje
konačni odjek

Kao veliko drvo da živi
u samoći biblioteke
on poveza srž
sa korom reči

Menjajući knjigu u kontinent
da piše
da čuje
sreću rose na mahovini

Sećam se Kolja
tvog osmeha na tren pred samo tvoj naglasak
tananosti pune nesanice
puta iz ljudskog neba u jasnost misli
od pesnika pesniku je uvek
taj sled onih koji delaju drugde

5. januar 2021.

YVON LE MEN

Kolja, le fou sage

Nous nous sommes connus en 1992, une date douloureuse pour son pays. Nous nous sommes connus et rencontrés d'un seul geste, d'un seul vers, d'un seul coup. Un coup de main sur l'épaule en solidarité avec les hommes et les femmes de son pays. Son double pays. Dont le mien qui est aussi le sien, mais d'adoption : la langue française, la poésie française. Il la connaissait sur le bout de ses doigts qui ont traduit tant et tant de vers français, dont mon recueil *L'Echappée blanche*. Il parut, en pleine guerre, dans la revue *Mostovi*, *Les Ponts*, les ponts que l'on traverse pour ne pas sombrer dans son clan.

Je venais de créer à Lannion, dans ma ville en Bretagne, les rencontres intitulées *Il fait un temps de poème* grâce au Carré magique, le théâtre de notre ville et à son directeur Roger Le Roux. L'idée était de raconter le monde par ses poèmes, ses poètes, pour tenter d'y comprendre quelque chose. Kolja fut le premier messenger de ce projet fou et magnifique. Nous en sommes à presque trente ans de rencontres et le monde est toujours aussi fou et magnifique. Comme Kolja.

Mais un fou sage et qui est passé par les trois grandes portes avant de prendre la derrière. *L'Enfer*, *Le Purgatoire*, *Le Paradis*. Comme Virgile accompagna Dante, mais seulement jusqu'aux portes blanches, peut être Dante l'accompagne-t-il en ce moment Kolja au delà des portes blanches du paradis. Dante lui doit bien

cela pour tout le temps que notre ami lui a consacré pour transporter sa Comédie d'une langue à l'autre, d'un monde à l'autre, au nom de notre commune humanité.

Nous avons le projet de nous revoir pour la saison prochaine de Il fait temps de poème. Cela ne se fera pas en vrai, mais en esprit, en âme, ce mot qui lui convient si bien. Une âme slave, si proche parfois des âmes bretonnes. Ces deux adjectifs ne sont pas là pour nous réduire à une géographie, à une histoire mais pour colorer, nuancer la blancheur des âmes et celle du paradis. Je l'imagine récitant à ses voisins de chambrée quelques vers de l'Enfer, pour qu'ils se souviennent de ce à quoi ils ont échappé...

Pour célébrer le cinquième anniversaire des rencontres d'Il fait une temps de poème, j'avais posé trois questions à Kolja. Les voici, avec leurs réponses :

Que font ces deux mots dans ta tête ?

Pays et guerre

La bête « Guerre » a : abandonné, abattu, abêti, aboli, absorbé, absurdisé, accablé, agressé ? agrippé, ahuri (tout est prédit dans les dictionnaires, - dit quelque part Paul Valéry) aliéné, alité, alléché, altéré, amaigri, ameuté, aminci, (épuiser ainsi l'ordre alphabétique, jusqu'au Z !) amoindri, amolli, amorti, anéanti, angoissé, annulé, antidémocratisé (suis-je entrain d'inventer un mot ?) apeuré, aplati, appauvri, appesanti, armé, arrêté, assailli, asservi, assiégé, assombri, assommé, assujetti, asymétrisé, atrophié, attaché, attaqué, attelé, atterré, attisé, attrapé, attristé, automatisé, avili, avalé, - l'enfant « Pays ».

Pourquoi cet amour de la poésie française ?

Et pourquoi pas ? D'ailleurs cette question, importante pour moi, il faudrait la poser à cette poésie-même. Car la Poésie Française est une gentille Dame (Blanche ?) sans âge qui adore parler différentes langues, et rendre visite à ceux qui possèdent les « miroirs secrets » nécessaires pour l'attirer.

Un poème que tu aimes ?

Quand on me pose cette question, je pense tout de suite à Maurice Scève ; et quand je pense à Maurice Scève, ce grand poète lyonnais (qui n'a pas encore dans sa ville natale, une rue qui porterait son nom !!!!!!!!) c'est son dizain C, ou 100, de la DELIE qui me vient en esprit, et que je donne sans aucune explication :

L'oisiveté de délicates plumes,
Lit coutumier, non point de mon repos,
Mais du travail où mon feu tu allumes,
Souventfois, outre heure et sans propos,
Entre ces draps me détient indispos,
Tant elle m'a pour son faible ennemi.
Là mon esprit son corps laisse endormi
Tout transformé en image de Mort,
Pour te montrer que lors homme à demi,
Vers toi suis vif et vers moi suis mort.

Merci Kolya, de tout cœur, de ton grand cœur. Il continue à battre. Ici, parmi nous, de là-bas...

... et voici pour toi et pour Dragica cette balade que j'ai composée grâce à vous et à votre invitation au Monténégro où, près de toi, j'ai pu dire quelques uns de mes poèmes.

balade de la montagne noire

pour Louis, Nicolas, Kolya et Dragica

C'est un cheval qui avance au loin
du loin comme dans un film américain
l'homme des hautes plaines
l'homme des vallées perdues
l'homme que traversent sur son visage
le film et le paysage en même temps

c'est un cheval qui s'approche
avec le film dans ma tête
et la crainte qui va avec

c'est un cheval que je tiens
par la bride avec ma main
que je sois l'espace d'un instant
un instant moi aussi
l'homme des hautes plaines
l'homme des vallées perdues
l'homme qui traverse le film et le paysage
en même temps depuis longtemps

c'est un cheval qui s'éloigne
par la route qui tourne
et contourne les montagnes
c'est un homme qui se retourne
une dernière fois en silence
comme toujours je pense

c'est moi qui sourit
à cet homme qui s'en va chez lui
pour longtemps très longtemps
par la mer de montagnes
qui s'éloignent en grim pant

C'est un moine à longue barbe noire
à la queue de cheval noire
au front fermé sur une prière
comme par un mur de pierres

c'est un moine qui parcourt sa foi et sa vallée
en même temps
avec les mêmes mots les mêmes pas le même dieu
depuis la nuit des temps

depuis ces images qui durent dehors
malgré la pluie la neige et le vent
celles qui éclairent dedans
comme de l'or dans les yeux des enfants

C'est un jeune homme
qui vient de loin pour ici
maintenant

pour plus loin plus tard
et pour longtemps

c'est une mémoire qui marche au Coran
qu'il connaît sur le bout de ses ans
il l'a appris en prenant sept ans de son temps

il marche d'une mosquée à l'autre
d'un pays à l'autre
une petite mosquée en tuiles et en blanc
qui perce le ciel de son minaret blanc

C'est une chanson que j'ai chantée
grâce à une autre qu'ils chantaient
Le plat pays dans ce pays
qui n'est pas plat

c'est un poème qui se chante
en le chantant
un pont suspendu

c'est une chanson que j'ai chantée
dans un café
pour répondre à la chanson qu'ils chantaient
en étranger
mais seulement par l'alphabet

coudes levés bras levés
voix levées mains serrées
yeux mouillées larmes au bord de couler
en écoutant la chanson que je chantais

et en chantant celle qu'ils chantaient
une chanson sans frontière
malgré la guerre dont elle parlait

C'est une soupe à l'oignon
au fromage et au pain coupé à la main
par la femme de la maison
ses mains tombaient de ses mains
comme des rames se reposent
de ne pas nager

c'est une cuisine aux murs blancs
où se croisent un luth et un fusil
le poème et la mort se partagent le pays
en amis et ennemis du pays
depuis longtemps très longtemps
entre l'Orient et l'Occident

la vieille dame m'a sourit
m'a donné m'a nourrit
m'a réconcilié avec moi-même et l'humanité
par sa soupe maison
sa bonne soupe à l'oignon
au fromage et au pain
pétri chez elle et par ses mains
qui se reposent comme des rames
le long de sa blouse noire et délavée
de femme fatiguée

C'est un prince
que j'ai connu en Bretagne

dans mon pays de mer sans montagnes
sauf il y a longtemps
très longtemps

c'est un roi qui n'a pas voulu
être roi de ce pays

il m'a donné il y a longtemps
à aimer son pays

qu'on appelle en albanais Mali i Zi
en grec Mavrovounio
en turc Karadag
en russe Thernogorya

et qui s'appelle le Monténégro

Yvon Le Men, à Lannion au printemps 2021

IVON LE MEN

Kolja, taj razigrani mudrac

Upoznali smo se 1992, bolne godine za njegovu domovinu. Upoznali smo se i sreli samo jednim gestom, jednim stihom, u trenu. Dodir po ramenu u znak solidarnosti sa ljudima u njegovoj domovini. Njegovoj drugoj domovini. A drugu, koja je zapravo i moja, on je usvojio sa francuskim jezikom, francuskom poezijom. Poznavao ih je u prste, te prste koji su preveli toliko stihova sa francuskog, uključujući i moju zbirku *Belo uzmicanje*. Objavljena je, u vreme rata, u časopisu *Mostovi*, mostovi koje prelazimo da se ne potopimo u vlastiti klan.

Upravo sam tada, u Lanionu, svom gradu u Bretanji, osnovao susrete *Vreme je za poeziju*, zahvaljujući Magičnom kvadratu, pozorištu iz našeg grada i njegovom direktoru Rožeu le Ruu. Ideja je bila da o svetu govore pesnici svojim pesmama pokušavajući da ga nekako shvate. Kolja je bio prvi glasnik ovog projekta luckastog i veličanstvenog. U trideset godina susreta od tada, svet je još uvek isto onako luckast i veličanstven. Kao i Kolja.

Ali, taj razigrani mudrac je prošao kroz troja velika vrata pre nego što je ušao na ona poslednja. Pakao, Čistilište i Raj. I kao što je Vergilije pratio Dantea, ali samo do belih vrata, tako možda sada, Dante prati Kolju kroz bela vrata raja. Dante mu to

i duguje za sve ono vreme koje je naš prijatelj posvetio u prenošenju njegove Komedije iz jezika u jezik, iz sveta u svet, u ime celog čovečanstva.

Planirali smo da se ponovo vidimo na sledećem susretu Vreme je za poeziju. To se neće desiti u stvarnosti, već u duhu, u duši, toj reči koja njemu tako dobro pristaje. Slovenska duša, ponekad tako bliska bretonskoj. Ova dva prideva nisu tu da nas svedu na geografiju ili istoriju već da oba nijansiraju, belinu duša i onu raja. Zamišljam ga kako svojim rajskim sustanarima recituje stihove iz Pakla, da bi se setili onoga čemu su izmakli...

Obeležavajući petu godišnjicu susreta Vreme je za poeziju, postavio sam Kolji tri pitanja. Evo ih ovde, sa njegovim odgovorima:

Šta ti ove dve reči znače?

Domovina i rat.

Zver „Rat“, na a l: napustio, slomio, zaglupeo, poništio, potrošio, obesmislio, spopao, napao? zgrabio, zapanjio (sve je predskazano u rečnicima – kaže negde Pol Valeri) otuđio, razboleo, zasužnjio, izmenio, sasušio, uzbunio, istanjio (iscrpeti tako abecedni red sve do Z) smanjio, omlitavio, istrošio, zbrisao, uznemirio, uništio, antidemokratizivao (da li sada izmišljam tu reč?) prestravio, sravnio, osiromašio, naoružao, zaustavio, uhitio, potčinio, opkolio, rastužio, isprebijao, porobio, unakazio, atrofirao, okovao, nagrдио, porazio, ujarmio, podjario, zgrabio, ražalostio, robotizovao, ponizio, progutao – dete „Domovinu“.

Zašto ljubav prema francuskoj poeziji?

A zašto da ne? Uostalom to pitanje, tako važno za mene, trebalo bi postaviti toj poeziji. Jer, Francuska Poezija je ljubazna Dama (Bela?) večno mlada, koja obožava da govori razne jezike i da odlazi u posetu onima koji poseduju „tajno ogledalo“ neophodno da bi je privuklo.

Pesma koju voliš?

Kada mi se postavi to pitanje, odmah pomislim na Morisa Seva; a kada mislim na Morisa Seva, tog velikog lionskog pesnika (koji još uvek nema u svom rodnom gradu ulicu koja bi nosila njegovo ime!!!!!!) mislim na njegovu decimu C, ili 100, iz Delie koje se sećam i koju ovde navodim bez ikakvog objašnjenja:

C

Dokolico od mekanog perja,
moj ležaju, ne odmora moga,
već mog truda, dok sam pun čemerja,
vrlo često, i to bez razloga,
donosiš mi nespokojstva mnoga,
i žalosti koje trpim rad nje.
Sav pretvoren u lik Smrti hladne,
sneno telo napušta duh drhtav,
da znaš da sam, kad Smrt me napadne,
živ u tebi, a u sebi mrtav.

Hvala Kolja, iz sveg srca na tvom velikom srcu. Ono nastavlja da kuca. Ovde, među nama, dole...

... i evo za tebe i Dragicu ova balada koju sam sačinio zahvaljujući vama i vašem pozivu u Crnu Goru, gde sam, pored tebe, mogao da kažem neke od svojih pesama.

Balada o Crnoj Gori
za Luja, Nikolu, Kolju i Dragicu

To je konj koji raste u daljini
iz daljine kao u američkom filmu
čovjek visokih predela
čovjek iz zagubljenih dolina
čovjek čijim licem teku
i film i predeo u isto vreme

to je konj koji se bliži
sa filmom u mojoj glavi
i strepnjom koja ga prati

to je konj koga držim
za uzde svojom rukom
kao da sam u jednom trenutku
ja sam trenutak
čovjek visokih predela
čovjek iz zagubljenih dolina
čovjek koji prolazi filmom i predelom
istovremeno od davnina

to je konj koji se udaljava
putem koji skreće
i rubi planine
to je čovek koji se okrene
poslednji put u tišini
kao što uvek pomislim

to se ja osmehujem
tom čoveku koji se vraća kući
dugo, vrlo dugo
preko mora planina
koje se udaljuju dok se penje

to je monah duge crne brade
sa crnim konjskim repom
čela zatvorenog molitvom
kao zazidanog kamenom

to je monah koji prohodi svoju veru i svoju dolinu
u isto vreme
istim rečima istim korakom istim bogom
od pradavnih vremena

od tada ove slike koje opstaju spolja
uprkos kiši snegu vetru
svetle unutra
kao zlato u dečjim očima

To je mladić
koji pristiže izdaleka da bi bio ovde
sada

za dalje za kasnije
i za dugo
to je pamćenje koje dolazi od Kurana
koji poznaje u prste niz svojih godina
učeci ga dajući mu sedam svojih godina

ide od jedne džamije do druge
od jedne do druge zemlje
mala džamija od opeka i sva bela
probada nebo svojim belim minaretom

To je pesma koju sam ja pevao
po onoj koju su oni pevali
Zemljo ravna u zemlji
koja nije ravna

to je pesma koja se peva
pevajući
viseći mostovi

to je pesma koju sam pevao
u kafani
kao odgovor pesmi koju su oni pevali
na stranom jeziku
ali samo azbukom

dignutih laktova uzdignutih ruku
povišenih glasova stisnutih šaka
očiju vlažnih na ivici suza
slušajući pesmu koju sam ja pevao
i pevajući onu koju su oni pevali

pesmu bez granica
mada je o ratu govorila
To je supa od luka
sira i hleba lomljenog rukama
domaćice
ruke su joj pale iz ruku
kao vesla što se odmaraju
da ne zamahuju

to je kuhinja belih zidova
gde se ukrštaju gusle i puška
pesma i smrt dele zemlju
na prijatelje i neprijatelje zemlje
vrlo davno odavno
između Istoka i Zapada

starica mi se osmehnu
dade mi, nahrani me
izmiri me sa samim sobom i ljudima
svojom domaćom supom
dobrom supom od luka
sira i hleba
koji je umesila kući svojim rukama
a sad se odmaraju kao vesla
niz bluzu crnu i ispranu
umorne žene

To je princ
koga sam upoznao u Bretanji
u mojoj zemlji mora bez planina
osim davno

vrlo davno

to je kralj koji nije želeo
biti kralj te zemlje

davno me nadahnuo
ljubavlju prema svojoj zemlji

koju na albanskom zovu Mali i Zi
na grčkom Mavrovounio
na turskom Karadag
na ruskom Tchernogorya

a zove se Crna Gora

Ivon Le Men, u Lanionu, proleća 2021.

dans tous les dire-
ctions
et moi, même si de vrai
que, si on

avait un appartement
dix fois
~~plus grand et chassant,~~
~~je criss~~

qu'il te montrerait
~~tenir~~
petit ~~sparte~~ ré-
elle partie ~~metas~~

et qui nous ouvre
toutes les portes
non d'un livre
à l'âme morte

d'un ~~ort~~ révolu ~~domine~~ révolu
~~ou ~~de~~ ~~révolu~~~~
me bizarre ré- ~~volupte~~
pte à sombre mine, - Polix

avait, un apparte-
ment,
comme par hasard
à dans un autre temps,

qui serait même
dix fois
plus grand ~~et même~~
je criss } à la
Laitte

esquissant
et qui suit

mes des ~~efforts~~
ouverts
où rien n'est que vivre
en vers

ROULA SAFAR

Texte pour Kolja

Kolja, poète – musicien, Orphée,

Souffle -feu

Feu-folie

Folie créatrice -créative,

Force de travail « hors du bord »,

Kolja qui scrute la voûte céleste pour tenter de comprendre
l'autre,

Tempérament impétueux,

Colère colorée sans crier gare, mais à son bout, une
inquiétude quand la voix amie tarde à lui revenir.

Kolja , où es-tu ?

Le matin du 11 juillet 2021 j'entends à la radio l'Héraclito de Barbara Strozzi dans une interprétation magnifique et bouleversante. Ma gorge se resserre peu à peu. Grâce à toi, j'ai poursuivi la découverte des œuvres de cette compositrice , du XVII e. siècle , cantatrice virtuose, qui pouvait s'accompagner au luth ou au théorbe et comme je le fais souvent de ma guitare et de mes percussions. Par ailleurs tu m'as fait connaître, notamment, Béatrice de Die , du Moyen Age, une « troubairitz » (femme troubadour) comme il te plaisait de me surnommer et comme tu l'étais : « un troubadour » avec tes mots et ton enclume qui aimait à les scander. Je n'oublierai pas non plus les chants en serbo-croate , que tu m'as appris et le voyage jusqu'au festival de poésie à Smederevo en Serbie.

Kolja , où es-tu ? Parti si vite, appelé par ton destin de poète-musicien, de traducteur de Dante, Mallarmé , Valéry, si chers à ton cœur, par ta ville natale Banja Luka où tant de projets t'attendaient. Ce voyage, pour toi, c'était maintenant ou jamais. Hélas le coronavirus était caché en embuscade, prêt à se jeter sur ses proies.

Une autre folie te prenait aussi , celle de la musique . Tu étais un découvreur et un défricheur de tant de pépites , de trésors, nous laissant une anthologie , hors du commun, de près de dix volumes en serbo-croate , qu'on voudrait traduite dans toutes les langues de la terre , pour venir s'y abreuver.

Kolja, où es-tu ? Parti trop vite .On voudrait te rattraper, on court toujours, vers Banja Luka.

A la rentrée 2020, après le festival exceptionnel, international de poésie « Voix Vives » à Sète, où nous nous voyions tous les ans, -nous nous sommes connus en 2004 ou 2006 à Lodève , à l'époque , c'était Voix de la Méditerranée -, nous devons à nouveau , nous retrouver avec Dragica, ton alter-ego, ton écho , ton écoute , ton soutien , « ton encouragement ». Tu faisais part de tes découvertes, de ton angle de vue avec une ardeur et une passion qui t'enroulaient. La paresse ne te connaissait pas .

Kolja, plein « du tout » et hors « du tout », ton emportement parfois et ton intransigeance, étaient à la mesure de ton intégrité et de ta fidélité.

Kolja, où es-tu ? Réponds-nous

Banja Luka, t'a-t-elle happée à jamais ?

Mais non ! Ton regard de tendre amitié apparaît soudain derrière la vitre de ta fenêtre à Paris, avec ta main comme à chaque fois, qui signe « à bientôt », nous accompagnant, jusqu'à la perte de nos ombres, à l'orée des prochaines retrouvailles.

Roula Safar, 7-9 août 2021

Koljjina pesma – Rulina partitura za glas

Nous n'irons
plus au bois :
doux nids ronds
où l'on boit

ces tourbillons
pleins d'émotion !
Nous n'irons,
elle et moi

émus et gais
plus cueillir
ces muguetts :

la Feuille ir
-éelle (volume)
et l'Aile (ô plume !)

Le lit défait
sonnets
Paris, 1993

RULA SAFAR

Za Kolju

Kolja, pesnik, muzičar – Orfej

Dah – vatra

Vatra - groznica

Kreativna groznica – kreativnost

Izvanredna stvaralačka snaga

Kolja koji proučava nebeski svod u pokušaju da razume drugoga

Plahi karakter

Odjednom žestoka ljutnja, ali na njenom kraju, zabrinutost kada prijateljski glas kasni da mu se vrati.

Kolja gde si?

Ujutro 11 jula 2021, na radiju čujem „Zaljubljenog Heraklita“ Barbare Stroci u jednoj divnoj i potresnoj izvedbi. Grlo mi se sve više steže. Zahvaljujući tebi sam nastavila da otkrivam dela ove kompozitorke iz 17. veka, virtuozne pevačice koja se mogla pratiti na lauti ili teorbi, kao što se ja često pratim na svojoj gitari ili na udaračkim instrumentima. Osim toga, zahvaljujući tebi sam saznala za, na primer, Beatris de Di, iz srednjeg veka, „trobairitz“ (trubadurku). Tako si i mene voleo da zoveš, a i ti si bio: trubadur s tvojim rečima i nakovnjem* koji je voleo da ih skandira. Neću zaboraviti ni pesme na srpskohrvatskom

koje si me naučio, niti put na festival poezije u Smederevu, u Srbiji.

Kolja, gde si?

Tako brzo si otišao, pozvan svojom sudbinom pesnika-muzičara, prevodioca Dantea, Malarmeaa, Valerija, koje si toliko voleo, pozvan tvojim rodnim gradom Banjom Lukom u kojem te čekalo toliko planova . Taj put je za tebe značio sada ili nikada. Nažalost, virus korone skriven u zasedi bacio se na svojju žrtvu.

Imao si još jednu strast, strast prema muzici. Otkrivao si i izvukao iz zaborava toliko zlatnih zrnaca, prave riznice, ostavljajući nam, izuzetnu, Antologiju sa nezavršenim desetim tomom na srpskohrvatskom, koju smo želeli da prevedemo na sve jezike sveta, da bismo se njome napajali.

- U nizu muzičkih instrumenata koje je Kolja koristio tokom svojih nastupa, nakovanj je zauzimao posebno mesto.

Kolja, gde si?

Suviše brzo si otišao. Želeli bi da te stignemo, zauvek smo na putu prema Banjoj Luci.

U jesen 2020, posle izuzetnog festivala „Živi glasovi,, u Setu, gde smo se vidjali svakog leta (upoznali smo se 2004 ili 2006 u Lodevi, tada se festival zvao „Glasovi Mediterana“), trebalo je ponovo da te sretnem sa Dragicom, tvojim alter-egom, ehom, osloncem, tvojim „ohrabrivačem“. Sa žarom i stršću, delio si sa nama svoja otkrića i svoj ugao gledanja. Lenjost ti je bila strana.

Kolja, prožet svim, a izvan svega, tvoja ponekad žestoka reakcija i tvoja nepopustljivost bili su pravi odraz tvoje vernosti i tvoga integriteta.

Kolja, gde si?

Odgovori nam. Da li te je Banjaluka zadržala zauvek? Ipak ne! Tvoj blagi prijateljski pogled iskrasne na tvom prozoru u Parizu, i pokret rukom koji znači „uskoro“, prate nas, dok se naše senke gube, na rubovima novih susreta.

Rula Safar, 7–9. avgust 2021.

DRAGICA MUGOŠA

Kolja i vreme

Evo nekoliko priloga koje su mi Koljini francuski prijatelji, pesnici Filip Tanselan, Antoan Simon i Albertina Benedeto poslali kada su čuli za Koljin odlazak. Enan Burgos, pesnik, muzičar i slikar iz Kolumbije poslao je tekst napisan za Zbornik sećanja na Kolju. Ivon le Men, pesnik, dugogodišnji Koljin prijatelj, poslao je tekst i pesmu. Rula Safar, muzičarka, lirska pevačica i kompozitorka je, uz tekst, poslala i partituru svoje kompozicije za jednu Koljinu pesmu.

Gotovo svi pesnici čije tekstove ovde prilažem, bili su Koljini prijatelji sa Festivala u Setu, a koje je on, sa svoje strane, pozivao na festivale u Smederevu, Beogradu, Banjoj Luci ili Bijelom Polju.

Krajem jula, kao i svih ovih dvadeset godina, Setom, tim primorskim gradićem, opet su se čuli glasovi pesnika uprkos kovidu i svim ograničenjima koje je nametnuo. A Kolja je bio prisutan i ove godine, jer su njegovi stihovi bili ispisani na panou jedne od pesničkih tribina i na programu festivala. I ove je godine jedna njegova pesma objavljena u Antologiji. Njegove pesme su čitali pesnici i glumci na Omažu za Kolju koje je u dva navrata tokom festivala „Živi glasovi“ organizovala direktorka Majte Vales-Bled. Kolja je bio jedan od stubova Festivala: kao član Međunarodnog odbora bio je zadužen za izbor pesnika koji će biti pozvani sa područja bivše Jugoslavije i zahvaljujući njemu veliki broj pesnika je mogao da predstavi svoju poeziju

francuskoj publici i da bude uvršten u Antologiju koju Festival objavljuje svake godine. Kolja je imao i svoju redovnu tribinu – Pesnik i njegov prevodilac, kao i svakodnevna predavanja, koja su imala svoju vernu publiku, bilo da ih je vodio kroz Danteovu Komediju, pričao o Polu Valeriju ili predstavljao pesnike, klasike iz regiona kao npr. Franca Prešerna...

Na poziv direktorke Majte Vales-Bled bila sam u Setu i ove godine, tokom celog festivala i mogla da nastavim da se družim sa Koljom u susretu sa pesnicima ili Koljinom publikom, koji su mi govorili o njemu i koliko su ih njegova reč, erudicija i entuzijazam obogatili i oplemenili. U stvari, sve ove godine sam išla na taj festival sa Koljom, kao pratnja, ali ovoga puta sam zaronila u njegov svet sa svim tim ljudima koji su stalno bili oko njega i za koje je uvek imao vremena, po cenu da se njegovi nastupi produže dugo van predviđenih termina.

Razmišljala sam kako je Koljina bitka za vreme koje mu je toliko bilo dragoceno, ovde u Setu doživljavala primirje, mogao je da se druži, da sedi u hladu na terasi nekog restorana, priča sa prijateljima i upoznaje nove ljude. U Parizu, gotovo da više nije imao vremena za to. Kolja je radio kao da neće stići da sve napiše i kaže što je već dugo vremena nosio u sebi, pa mu je svaki trenutak bio izuzetno značajan. Iako nije gubio vreme, ipak je puno toga ostalo nedovršeno: na našem jeziku, pre svega, deseti tom Muzičkog romana, na francuskom jeziku objavljivanje i predstavljanje francuskoj publici sabranih dela Branka Miljkovića, ali, za njega najvažnije, i na oba jezika, bila je ova 2021. godina koja svuda u svetu prolazi u znaku Dantea i obeležavanja 700. godine od njegove smrti. Kolja je imao grandiozne planove koji su podrazumevali objavljivanje tri nove knjiga o Danteu, predavanja, snimanje filma, organizovanje izložbe ilustracija Vladimira Veličkovića za Komediju i mnoge druge manifestacije u Parizu, Beogradu i Banjoj Luci. U oktobru 2020. zbog toga

je i oputovao u Beograd, a kao nekom fatalnošću krug se zatvorio, i Kolja je završio svoj život 17. novembra, u Banjoj Luci, u gradu u kome se rodio.

Dugujem zahvalnost mojim prijateljicama: tekstove i pesme priloga Ivona le Mena, Albertine Benedeto i Filipa Tanselana, prevela sam sa Mirjanom Uaknin (prevodilicom, između ostalih, Modijana, na srpski jezik), a dragocena mi je bila pomoć pesnikinje, naše, hrvatske, Sonje Manojlović koja je čitala tekstove, nalazila rešenja za moje jezičke nespretnosti i za gotovo neprevodive pesničke zamke.

Коља Мићевић

(1941–2020)

Рођен је 1941. у Бањалуци, где је завршио основну школу и гимназију. Завршио је студије Опште књижевности у Београду. Живео је и радио као самостални уметник у Бањалуци, Београду и Паризу. Преминуо је 2020. у Бањалуци.

Као плодотворан стваралац, оставио је богат, разноврстан и веома значајан опус.

Преводио је поезију, углавном с француског, повремено и са других језика, словеначког, енглеског, шпанског, италијанског. Превео и објавио све велике и минорне француске песнике у осам антологија и тридесетак књига од Трубадура до Стефана Малармеа и Пола Валерија: Са српског на француски је превео: *Антологију поезије југословенских песника, Les saluts slaves, од 1800. до 1900.*

Дантеову Божанствену комедију превео је са италијанског на француски.

Објавио је књиге из музикологије.

Објавио збирке песама на српском.

Добитник је многих значајних домаћих и међународних књижевних и преводилачких признања међу којима и награде: Милош Н. Ђурић, за превођење, Награда београдских

клокотриста за збирку *Штрик и Шија*, Награда Станислав Винавер, Сретен Марић, Мирослав Антић, Кочићева награда, Вукова награда, Златни беоцуг Културно-просветне заједнице Београда, и Златна медаља Француске академије, 1989. за ширење француске културе и језика.

Био је члан Српског књижевног друштва и Удружења књижевника Републике Српске.

Био је почасни грађанин Бањалуке.

САДРЖАЈ

PETAR KOLAREVIĆ: Kolja, taj vječiti Kolja	5
RANKO RISOJEVIĆ: Zvezdani Kolja	13
BISERKA RAJČIĆ: Kolja Mićević – umetnik danteovske sudbine	23
DEJAN SIMONOVIĆ: Kolja, dakle.....	34
TILDA PUVAČIĆ: Kolja i mi.....	36
NENAD MILOŠEVIĆ: Duhovi.....	43
ZLATKO PAKOVIĆ: Spomen na Kolju Mićevića.....	45
DANICA VUKIĆEVIĆ: Mantil i nakovanj.....	49
ПРЕДРАГ БЈЕЛОШЕВИЋ: Сјећања која свијетле.....	52
СТЕВАН ТОНТИЋ: Пјеснички дарови Коље Мићевића	66
VOKI ERCEG: Iz prepiske sa Dragicom Mugošom: ARISE! ARISE!	72
MARTA MILOŠEVIĆ: Sećanje na Kolju	77
SERBICA: Intervju s Koljom Mićevićem 2011.	79
ALBERTINE BENEDETTO: La Vie n'est pas un palindrome	89
ALBERTINA BENEDETO: Život nije palindrom.....	91
ANTOINE SIMON: Kolya	93
ANTOAN SIMON: Kolja.....	95
ENAN BURGOS: Vino prijateljstva	97
PHILIPPE TRANCELIN: A Kolja.....	99
FILIP TRANSELAN: Za Kolju.....	101
YVON LE MEN: Kolja, le fou sage	103
balade de la montagne noire.....	106
IVON LE MEN: Kolja, taj razigrani mudrac.....	111
Balada o Crnoj Gori	114

ROULA SAFAR: Texte pour Kolja.....	120
Koljina pesma – Rulina partitura za glas	122
RULA SAFAR: Za Kolju	123
DRAGICA MUGOŠA: Kolja i vreme	126
Биографија Коље Мићевића.....	129

RTX JyTPA ~~RTX JyTPA~~

I

oči
Jan Babinke dona -
Glasnik:
Janke: Korunna done
Janke

Jan ce ke oseta:
Jan ce Jan of cete -

kon dyppa, ce, ce, ce
-bax, jak ce ke Jan,

~~Janke~~
u ~~Janke~~
u Janke, ce, ce, ce
u Janke ce, ce, ce, ce
Janke
u Janke, ce, ce, ce
Janke, ce, ce, ce
Janke, ce, ce, ce

-keke Janke u Janke!
Jan! ce ke Janke, ce

Janke, ce, ce, ce, ce!
Janke, ce, ce, ce, ce -

Janke, ce, ce, ce, ce
Janke, ce, ce, ce, ce
-Janke ce Janke, ce, ce, ce.

Y bogu Trepj-Tendop,
17. IX. 1593, 8-9 h
#

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

821.163.41:929 Мићевић К.(082)

821.163.41.09 Мићевић К.(082)

РИМАГИНАТОР : сећања на Коља Мићевића /
[приредили Даница Вукићевић, Дејан Симоновић]. -
Младеновац : Друштво за афирмацију културе Пресинг,
2021 (Београд : Пресинг издаваштво). - 133 стр. : илустр. ;
21 cm

Део текста упоредо на франц. и срп. језику. - Текст ћир. и
лат. - Слике К. Мићевића. - Тираж 200. - Коља Мићевић
(1941-2020): стр. 129-130.

ISBN 978-86-6341-633-8

а) Мићевић, Коља (1941-2020) -- У успоменама --
Зборници

COBISS.SR-ID 50460425

СЕЋАЊА НА КОЉУ МИЋЕВИЋА

РИМАГИНАТОР

9

788663

416338